ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ   ԹԻՒ 2,714   Կ. ՊՈԼԻՍ. 1905, ՕԳՈՍՏՈՍ 13 — 26   24 ՃԷՄԱԶԻ ԻՒԼ ԱՒ', 1323 — 13 ԱՂՍՏՈՍ 1321   ՇԱԲԱԹ

بوزانتيون
ايكنجي يومي وسياسي غزته . صاحب امتيازي و مسئولي
بوزانت كچيان
مطبعه و اداره خانه سي باب عالي جاده سنده ٢٣-٢٥ نومرولو

Բիւզանդիոն

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien, Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

ԿԱՐԴԱԼ ՆԱԵՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ԵՐԵՍԸ.

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՈՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՔԱԶԻՆ ՎՐԱՅ

Երէկ ամբողջովին հրատարակեցինք Կայսերական Ուքազն որով Նիքոլա Բ. Հայ Եկեղեցւոյն վերադարձուց գրաւուած դպրոցներն ու եկեղեցական կալուածները։

Որչափ կարելի էր հաւատարիմ թարգմանութիւն մ'ըրինք. բայց և այնպէս կան կէտեր որք մութ կ'մնան հասարակ ընթերցողին համար, որ վարժ չէ այս տեսակ պաշտօնագրերու մէջ ի կիր առնուած օրինական բանաձեւերուն։

Նախ և առաջ, կրնայ հարցուիլ թէ ինչո՞ւ Կայսերական Հրամանագիրն ուղղուեր է «Վարիչ Ծերակոյտին»։

— Կայսերական ամէն Հրամանագրեր, գործադրուելու համար, կ'ուղղուին Վարիչ Ծերակոյտին (Le Sénat dirigeant), որ գործադիր մարմինոյն գլուխն է Տէրութեան մէջ, ինչպէս Կայսրութեան Խորհուրդը (Le Conseil de l Empire) օրէնսդիր մարմինոյն գլուխն է։ Վարիչ Ծերակոյտն օրինաց պահապանն է ։ Զանոնք կ'արձանագրէ, և անոնց գործադրման վերաբերեալ դատական բողոքներուն համար ալ բարձրագոյն վճռաբեկ մարմինն է։ Այն հրամանագիրն որ Վարիչ Ծերակոյտին ուղղուած է և անոր կողմէ արձանագրուած՝ գործադրական ոյժն ստացած կ'համարուի այնուհետեւ։ Ծերակոյտը պիտի հսկէ որ պատկանեալ նախարարութիւնք գործադրեն՝ իւրաքանչիւրն իրեն պատկանող մասը։

Ինչպէս երեւցաւ Ուքազէն, Կայսերական հրամանագիրը խնդրոյն հիմունքը միայն կ'լուծէ, իբրեւ սկզբունք դնելով և հաստատելով որ Հայ Եկեղեցւոյն ետ պիտի տրուին իրմէ խլուած դրամագլուխները, գոյքերն ու կալուածները, և իրեն պիտի վերադարձուին Հայ դպրոցները, որոց տիրութիւնն ու մատակարարութիւնն իւրացուցած էր Ռուսիոյ հանրային կրթութեան նախարարութիւնը։ Բայց այս հիմունքը դնելէն ետքը գոհացուցիչ կարգադրութեան մը, կ'ծանուցանէ թէ կան մանրամասնութիւններ որք յառաջիկային զատ օրէնքներով պիտի ճշտուին։

Այսպէս, յառաջիկային կանոնագիր մը պիտի հրատարակուի՝ որոշելով թէ ի՛նչպէս պիտի ապահովուի Հայ Թեմականաց մասնակցութիւնն եկեղեցական կալուածներու մատակարարութեան գործին։ Այս մատակարարութիւն լոկ Հայ կղերին ձեռքը պիտի չմնայ, այլ Թեմական ժողովուրդն ալ պիտի մասնակցի, ինչպէս էր յանցեալումն, և այս մասին զատ օրէնք մը պիտի գրուի։

Նմանապէս, Փոխարքան պիտի որոշէ յառաջիկային թէ կառավարական իշխանութիւնք ի՛նչ յարաբերութիւն պիտի ունենան սոյն եկեղեցական հաստատութեանց հետ։

Ուքազը կ'ըսէ թէ գրաւեալ կալուածներն և գոյքերն ու դրամներն անպայման պիտի վերադարձուին, և Տէրութեան պաշտօնէից ձեռամբ մինչև ցարդ գանձուած եկամուտներն ու կարօններն ալ ի միասին ետ պիտի տրուին, վար դրուելով միայն անոնց 1903 աշունէն մինչեւ հիմա երկու տարուան մատակարարութեան ծախքը, նաեւ անոնց յաջորդ գրաւման ծախքը։

Այս մասին Փոխարքան պիտի համաձայնի մի կողմէ Ներքին գործոց նախարարութեան հետ (որուն անցեր էին զատ դրամները, արժէթղթերն ու գոյքերը,) և միւս կողմէ արքունի կալուածոց և երկրագործութեան նախարարութիւններուն հետ, (որոց անցեր էին կալուածները, հողերը, անտառները, ևն.։)

Որովհետեւ կալուածոց գրաւման ժամանակ Հայ հոգեւորականութիւնը դատեր բացած էր, և շատ մը օրինական ու վարչական գործողութիւնք ցայսօր առկախ մնացեր էին, անոնց մասին վերջնական վճիռը տալու հոգը թողուած է Փոխարքային։ Բայց որովհետեւ, Ուքազին սկիզբը, Նիքոլա Բ. կ'ըսէ թէ գրաւուած կալուածները վերադարձնելու և Հայ հոգեւորականութեան դպրոցական նոր արտօնութիւններ շնորհելու գործն ինք որոշած է Փոխարքային առաջարկութեամբ, զոր իբրև բարիք նկատած է, հետեւապէս կարելի է գուշակել թէ Փոխարքան սկզբամբ նպաստաւոր վերաբերում մ'ունի խնդրոյն, որուն առկախ մնացեալ կէտերն ալ նոյն բարեհաճ ոգիով պիտի անօրինուին ի վերջոյ։

Ուքազն ուրիշ կարեւոր յայտարարութիւն մը կ'ընէ, ծանուցանելով թէ Հայ եկեղեցական (ծխական) դպրոցներու մասին նոր կանոնագիր մը պիտի հաստատուի յառաջիկային։ Եւ մինչեւ որ հաստատուի, Կովկասի Փոխարքայութեան սահմաններուն մէջ պիտի թոյլատրուի Հայ եկեղեցիներուն ու վանքերուն յարակից ծխական դպրոցներ բանալ 1874 Յունիս 19ի Կանոնագրին համեմատ (Տ. Գէորգ Կաթողիկոսի օրով հաստատեալ ծանօթ դրութեան համեմատ)։

Բաց աստի, Հայ Եկեղեցւոյ պատկանող կալուածներու (ագարակներու, արտերու, անտառներու) վրայ, կարգ մը մշակ գիւղացիներ կան բնակած, որք հողաբաժնի, տուրքի, բերքերու բաժանման, կամ վարձակալութեան խնդիրներ ունին ի վաղուց անտի, — խնդիրներ որոց պատճառաւ կամ պատրուակաւ Ս. Էջմիածնի վանքին ուղղակի սեփականութենէն հանուած էին կարգ մը գիւղեր, որք ժամանակաւ իր բացարձակ ապրանքն էին։ Այս գիւղացիներուն ալ խնդիրն այս առթիւ պիտի կարգադրուի՝ գանձային վարչութեան օգնութեամբ օրինագիծ մը սահմանելով, որ ապա պիտի մատուցուի Կայսերական վաւերացման։

Հետեւապէս, մեր երէկի թիւով հրատարակուած Ուքազէն կ'երեւի թէ առնուազն երեք նոր Կանոնագրեր պիտի հրատարակուին՝ իբրև հետեւութիւն Հայ դպրոցներու և կալուածներու վերադարձուելուն իրենց օրինաւոր տէրերուն.—

Ա.—Կանոնագիր վասն մատակարարութեան Հայ Եկեղեցւոյ ստացուածոց, մասնակցութեամբ Հայ Թեմական ժողովրդին։

Բ.—Կանոնագիր Հայ ծխական դպրոցներու վրայ, որք կ'վերաբացուին եկեղեցիներու և վանքերու կից։

Գ.—Կանոնագիր Հայ Եկեղեցւոյ կալուածներուն մէջ բնակող գիւղացիներու վարձակալութեան դրութեան վրայ։

Այս երեք Կանոնագրեր Տփղիսի եւ Բեդերսպուրկի մէջ պիտի ծրագրուին, եւ օրինական կարգով Կայսրութեան Խորհուրդէն կամ համապատասխան մարմնէ անցնելէն ետքը, պիտի մատուցուին Կայսեր վաւերացման։

Ասոնցմէ զատ, կան մանրամասնութիւններ որք Փոխարքային ի'ր բարեհաճութեան թողուած են։

Այսպէս, Փոխարքան պիտի ընէ առժամեայ կարգադրութիւններ Հայ ծխական դպրոցները շուտով վերաբանալու համար։

Փոխարքան պիտի ընէ ընդհանուր հաշուեյարդարութիւնը բոլոր այս դպրոցական ու կալուածական խնդրոց երեսէն ծագած դատական եւ վարչական գործողութեանց ու ձեւակերպութեանց։

Փոխարքան է որ պատկանեալ նախարարութեանց հետ պէտք եղած բանակցութիւնները պիտի կատարէ, դպրոցներու և կալուածներու փոխանցումն իրագործելու ձեւակերպութեանց նկատմամբ։

Ս. Հայրապետն ալ իրեն ստորադաս գտնուող եկեղեցական իշխանութիւնք այլ եւս պէտք չունին Բեդերսպուրկ դիմելու դպրոցական գործին համար, որովհետեւ Փոխարքան արտօնուած է եկեղեցիներու և վանքերու յարակից դպրոցներու վերաբացումն արտօնելու, որչափ դպրոց որ Հայ Թեմականք պէտք ունենան և կարենան բանալ։

Ինչպէս կ'երեւի, Ուքազը, իր սեղմ բացատրութիւններով հանդերձ, բաւական ընդարձակ տրամադրութիւններ կ'պարունակէ, և կան մանուածոյ կէտեր որք տարբեր ոգիով մեկնուելով ապագային մէջ նոր խնդիրներու դուռ կրնան բանալ ընդմէջ Մայր Աթոռոյ և պատկանեալ նախարարութեանց։ Բայց կարեւոր պարագան այս է որ Փոխարքան ինք համոզուեր է Ս. Հայրապետին կրթական ու եկեղեցական—կալուածական պահանջումներու գոհացում տալու պէտքին, և գործին բովանդակ ղեկավարութիւնն ալ Փոխարքային յանձնուած ըլլալով, խնդրոյն յառաջիկայ ընթացքին մէջ Ս. Հայրապետը նոր դժուարութեանց բախելու երկիւղն ու հոգը չի կրնար ունենալ այլ եւս։

Ուրիշ գոհացուցիչ պարագայ մը այս է Ուքազին բնագրին մէջ որ սոյն կարեւոր պաշտօնագիրը կ'խոստովանի թէ 1898 Մարտ 26ի և 1903 Յունիս 12ի Կանոնագրերը, որով գրաւուեցան դպրոցները, դպրոցական կալուածներն և այլ եկեղեցապատկան կալուածները, «կ'դժուարացնէին Հայ Եկեղեցւոյ հօտին կանոնաւոր և բարեկարգ կրթութեան զարգացումը։» Բառնալով այս դժուարութիւնը, Ուքազը կ'ըսէ թէ «Հայ Լուսաւորչական հոգեւորականութեան կ'շնորհուին հանրային դաստիարակութեան ընդարձակ միջոցներ յօգուտ հօտակաց բարոյական զարգացման»։ Այս շնորհներն յայտնի կ'կայանան որ Հայ հոգեւորականութիւնն այսուհետեւ արտօնեալ պիտի ըլլայ իր բոլոր սրբավայրերուն յարակից ամէն աստիճանի կրթական հաստատութիւններ հիմնելու և զարգացնելու, օգնութեամբ Հայ Թեմական ժողովրդին, մինչ 1898ի օրէնքով այս պաշտօնէն և իրաւունքէն զրկուած էր Հայ կղերը։

Վերջապէս, բարեպատեհ զուգադիպութիւն մ'է որ ինչպէս 1874ին Տ. Գէորգ բարեյիշատակ Կաթողիկոսն իր եկեղեցական, մատակարարական ու դպրոցական խնդիրներն ընդունիլ տալու յաջողեցաւ, զի ժամանակին փոխարքան Միխայիլ մեծ—դուքսն համակրութեամբ կը վերաբերէր իրեն, 1905ին Տ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոսը ճիշդ նոյն դիրքին և նոյն կարգի խնդրանքներուն մէջ կ'յաջողի, որովհետեւ օրուան Փոխարքան Վարանցով Տաշքով կոմսն համակրութեամբ կ'վերաբերի իր մատուցած եկեղեցական ու կրօնական խնդիրներուն։ Ցուցալի է որ սոյն կրթ. և հոգեւորական հասկցողութիւնն երկարատեւ ըլլայ, և 1905 Օգոստ. 1ի Ուքազով ծանուցուած կարգադրութիւնք իրենց ամէն մանրամասնութեանց մէջ նոյն համերաշխ համաձայնութեամբ գործադրուին։

Երէկի Թղթաբերով առնուած ռուսական թերթերուն բերած վերջին տեղեկութեան նայելով, Օգոստ. 2ին, միջօրէէն ետքը ժամ 5½ին, Ս. Հայրապետն այցելեց Կովկասի Փոխարքային, հետն ունենալով Տփղիսի Առաջնորդ Տ. Գարեգին Եպսկ. Սաթունեան, Նորապսակ Տ. Նահապետ Եպսկ. Նահապետեան և Ներընտիր Թարգման—դիւանապետ Տ. Յուսիկ Վրդ.։ Վարանցով Տաշքով կոմսն ընդունելով զՆ. Ս. Օծութիւն, առաջնորդեց կոմսուհիին ընդունելութեան դահլիճը։ Ս. Հայրապետն յայտնեց թէ մտադիր է շուտով դառնալ Ս. Էջմիածին, ուստի պարտ համարեց գալ իր հրաժեշտի ողջոյնը տալ կոմսին ու կոմսուհիին, և միևնոյն ժամանակ խնդրել անգամ մ'ևս որ փութացուի լուծումը դպրոցական ու կալուածական խնդրոց, որոց կարգադրման ակնդէտ կ'սպասէ Հայ Եկեղեցին։ Այն առթին Կոմս Իլարիոն Վարանցով Տաշքով զուարթ դէմքով յայտարարեց Ս. Հայրապետին.— «Շատ ուրախ եմ հաղորդելու Ձեզ որ ի «նկատ առնելով Ձեր խնդիրքը, և յարգելով իմ բարեխօսութիւնս, Ն. Վեհա«փառութիւն Թագաւոր—Կայսրը բարե«հաճեցաւ նպաստաւոր մտքով վճռել Հա«յոց եկեղեցական կալուածներուն վերա«դարձման և Հայ դպրոցներու վերաբաց«ման հարցերը։ Թագաւոր—Կայսրն հաս«տատեց այս մասին իմ խոնարհաբար մա«տուցած տեղեկագիրս։»

Լսելով այս ուրախալի աւետիսը, Ս. Հայրապետն օրհնեց, յայտարարելով թէ ինք համոզուած էր որ գութ պիտի ցուցնէր Հայ Եկեղեցւոյն, և թէ շնորհակալ է նաև Փոխարքային, որուն բարեխօսութեամբն յաջողեցաւ իր խնդրանքներուն ընդունելութիւնը, ուստի և կրկին անգամ օրհնեց կոմսն ու կոմսուհին ալ, և հարցուց թէ աւետիսը վերջնակա՞ն է, և թէ կարո՞ղ է այս արդարադատ որոշումն անմիջապէս հաղորդել Կ. Պոլսոյ Հայոց Ս. Պատրիարքին և իր Թեմական Առաջնորդներուն։ Փոխարքան պատասխանեց թէ Կայսերական Ուքազն եղած է, և Ս. Հայրապետը կարող է զեկուցանել ուր որ կամի։ Խօսակցութիւնը տեւեց 35 վայրկեան, և Ս. Հայրապետը, ուրախ և յուզեալ տրամադրութեան մէջ հրաժեշտ առաւ, և խաչակնքելով ու օրհնելով մեկնեցաւ։ Փոխարքան և Տիկինն իր աջին համբուրեցին։ Նոյն գիշերը Ս. Հայրապետն հեռագրեր փութացուց Կ. Պոլսոյ Ս. Պատրիարքին և Ռուսահայոց բոլոր Թեմակալ Առաջնորդներուն ու Վանահայրերուն, աւետելով Կայսերական Ուքազին ստորագրումը։

Մեր մասին, որչափ գոհութեամբ կը հաստատենք արդարադատ ոգւոյն վերադարձը Կովկասի դպրոցական ու եկեղեցական խնդիրներուն որոշման ու կարգադրման մէջ, նոյնչափ և աւելի երախտագիտութեամբ անգամ մ'ալ կ'յիշենք թէ բոլոր այս եկեղեցական, դպրոցական և վարչական թոյլատուութիւններն ու արտօնութիւններն Հայք Թուրքիոյ մէջ դարերէ ի վեր անխափան կ'վայելեն արդէն Օսմ. մեծազօր Կայսերաց հովանւոյն ներքև, որոց արժանաւոր յաջորդը Ն. Կ. Վեհափառութիւնը, կրթասէր Վեհապետը, կրթական, եկեղեցական և վարչական նորանոր շնորհներով ու թոյլտուութիւններով մինչ Իրեն երախտապարտ թողած է Իր ամէն կարգէ և ամէն ցեղէ ու կրօնէ միլիոնաւոր հպատակները։

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԱՌԹԻՒ

(Խ Ա Ղ Ո Ղ Ը)

Ամէնէն մոգական ու խորհրդաւոր պտուղը։ Երբ ուրիշներ իրենց գեղանի երանգներով, զմայլելի բուրումով կ'գրգռեն ռունգդ և աչքերդ, անիկա չքեղութենէ անմասն, կ'օգտուի իր տերեւներու ծաւալումին տակ, ու անպատճառ խուզարկող աչքեր պէտք է ունենալ չիթաքարերու նման առկախ ցողածուրմ հատիկները նշմարելու անհամար ընձիւղներու, տերեւներու գիրկընդխառնումին մէջ։ Ածուներու մէջ չածիր այս տունկը. հեռաւոր բացավայրերու մէջ, բլուրին կողը, լուրթ սարին վրայ, թաւշադեղ պիսակ մը կ'բանի այգին։ Պերճ ծաղիկ մը չունի ան որ փողփողուն փունջերու մօտ կազմէր, և խնամոտ ձեռքի մը ցողած ջուրին մէջ իր կազդոյրն ստանար։ Այս տունկն ալ անանունին պէս մերժուած է ամէն մեծարանքէ, բայց մին երբ վշտակիր համակերպութեամբ կ'երթայ չիրիմներու եզրը պճնել իր անհրապոյր թերթիկներով, փարիլ ցուրտ քարերուն, իր կենդանութիւնն անոնց մէջ թափանցելու տենդով, երբ անիկա ցոյց կուտայ անձնուրացութեան ոգին այն գթութեան քոյրերուն որ Բնութեան շնորհէն՝ գեղեցկութենէն զուրկ մնացած ըլլալնուն՝ կ'ուխտեն իրենց կեանքը զոհել աղխատաբոյր մենութեան բոյրերուն մէջ, միւսը, խաղողը, թէև աշխարհիկ սրահներէ վտարուած, իր նուիրագործումը կ'ստանայ երբ հանդիսաւոր տօնախմբութեամբ մը եկեղեցին կ'օրհնէ զայն, երբ ափսէին մէջ իր հատիկները կը պսպղան ամէն կողմէ ցոլացող լոյսի ցնցղումին տակ, խունկը կ'ծխայ իր քով, և օրհնութեան շունչով կ'նուիրագործէ զինք։

Զիթենիի ոստին պէս այս ալ գաղտրիկ խորհրդանշան, փառաւորումի մասնաւոր օրն ունի, և կոյս հաւատքով հոգիներու ակնածանքին ենթակայ է։ Հրաշագործուած նկանակն է կարծես որ պիտի յափրացնէր անօթին։ Այս գիւղացնի ու հիւթեղ պտուղը գտնելով, թշուառը քաղցրիկ ու ամօքիչ ընկեր մը պիտի ունենայ իր չորաբեկ հացին։ Արդէն խաղողն երկնային պարգև մ'է կարծես, տեսակ մը մանանայ, որ կ'զիջնու չուրջդ, չուկան, ամէն կողմ, աղքատը չի տատամսիր կողովին առջև, ցամքեցնելով քիմքին դեղձերը։ «Ամէն ճաշակի յարմար» բացատրութիւնն ամէնէն աւելի պիտի պատշաճէր խաղողին. ճոխ սեղաններու վրայ, բիւրեղէ անօթներու տփէն կ'յորդին իր հատիկները. կ'մպտին հոն. ինչպէս տմոյն կանթեղով լուսաւորուած սեղանին վրայ լոյսի բռնավայր չիթերու մէջ կ'մպտի, անխաթր։

Ու երբ բոսորագեղ հեղուկի, գինիի վիճակով կուգայ հասնիլ շրթներէդ վար, իբրև խորհրդանշան Յիսուսի արեան, երբ հոգեկամայ երգեցողութիւնները պակսեցնեն մը կ'բերեն էութեանդ, տարօրինակ մը կ'զգաս մարմնոյդ մէջ, բոլորովին կ'անջատեն, կ'խզեն զքեզ աշխարհիկ կապերէ, կ'զգաս որ ինքնաբերաբար պաշտամունքի դիրք մը կ'առնես հանդէպ այդ միրգին, իր օրհնութեամբ, շնորհաբեր վիճակին մէջ։

Ա. ՇՈՅ

ՕՐԷՆՔ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկրի մը օրէնքներուն տեղեակ ըլլալ մեծապէս օգտակար է նոյն երկրէ բնակող ամէն անհատի։ Երկրի մը վաճառականական օրէնքները մօտէն ճանչնալ անհրաժեշտ և կենսական է նոյն երկրացի ամէն վաճառականի։ Այսպէս չէր սակայն ամէն ատեն։ Հին ժամանակ մարդիկ օրէնքի գաղափարն անգամ չունէին, և իրենց վաճառականական գործառնութիւնն արտադրուած բերքերուն ու երեւան բերուած ձեռական աշխատութիւններուն փոխանակութեան մէջ կ'կայանար պարզապէս։ Եթէ յետադարձ ակնարկ մը նետենք նախնական մարդուն ապրելու պայմաններուն, ու զանոնք բաղդատենք ներկայ ապրելու պայմաններուն հետ, պիտի չուրանք միանգ անհուն տարբերութեան ի տես։ Բոլոր այն միջոցներն որ կ'լրացնէին սկզբնական մարդուն պէտքերը՝ ծիծաղելի կամ արգահատելի կ'թուին մեզ այսօր, այնչափ տարրական ու անբաւական են։ Ամէնուս ծանօթ ընդունուած ճշմարտութիւն մ'է թէ քաղաքակրթութիւնն որչափ առաջ երթայ՝ մարդուն պէտքերն ու պահանջները նոյն համեմատութեամբ կ'աւելնան։ Ասոր ապացոյցն հարկ չկայ օտարին վրայ փնտռել։ Մեր համայնքին մէջ ալ կրնանք գտնել զայն և առանց շատ հեռուներն երթալու։ Դար մը միայն դէպ ի ետ դառնալ կ'բաւէ տեսնելու համար քաղաքակրթութեան կեանքի պայմաններուն մէջ ներմուծած փոփոխութիւնները։ Մեր պապերը գրեթէ առանց բացառութեան հազիւ կարող էին հասարակ ընթերցում ընել մայրենի լեզուաւ։ Հեռու մեզմէ զիրենք ստգտանելու միտումը։ Օրուան կեանքն է որ կ'ապրէին, օրուան ըմբռնումով ու միջոցներով։ Եթէ այսօր իրենցմէ տարբեր կերպով կ'ըմբռնենք կեանքը՝ պատճառն իրենցմէ դար մը կամ կէս դար վերջը գալերնիս է։ Այս ժամանակամիջոցը վեր ի վայր շրջած է կեանքի ըմբռնումն ալ, պայմաններն ու միջոցներն ալ։ Եթէ մեր պապերը, անուննին գրելու իսկ անվարժ, յաջողեցան դիրք մը չինել, կամ կրցան կեանքի կռուոյն տակէն դէչ աղէկ ելլել, մեզ, անօթի չմնալու համար, պարտաւոր ենք մեր մայրենի լեզուէն ու երկրին տիրող լեզուէն զատ քանի մը օտար լեզու ալ սորվիլ ու միթերկ ծանօթութիւններու անհագին պաշար մը։ Անոնք որ կէս դար առաջ գործի սկսելով կրցեր են դիրք ունենալ չինել, հետ ի հետ օրապահիկ մը հազիւ պիտի կրնային ճարել եթէ նոյն այն կարողութիւններով սպիուած ըլլային այսօր գործի ձեռնարկել։ Յառաջդիմութեան ամբողջական պայմաններուն վրայ մանրամասն խօսիլ յօդուածիս նիւթ չի կազմեր։ Կ'ուզէի ըսել, գործնական կեանքի մէջ, վաճառականին համար մանաւանդ, իրաւագիտութիւն ունենալու անժխտելի օգտակարութիւնը։

Օրէնքները կ'հաստատուին ժողովրդոց պէտքերուն համաձայն։ Կ'սահմանեն մարդոց իրաւունքներն ու պարտականութիւնները։ Կ'ճշդեն անհատներու իրարու նկատմամբ և Պետութեան հանդէպ յարաբերութիւնները։ Ի դէպ ժամու կ'միջամտեն իրաւունք մը պաշտպանելու կամ պարտազանցը պատժելու։ Օրինաց գիտութիւնը կ'կոչուի իրաւագիտութիւն։ Իրաւագիտութիւն ունիլ կ'նշանակէ ճանչնալ իրաւունքն ու զայն պաշտպանող միջոցները, պարտականութիւններն և զանոնք գոր-

---

ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆ «ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»Ի (5)

ԼՕՒԻ ԺԱՔՕԼԻՕ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ՝ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՔՈՒԱՆԿԸ

Երիտասարդը տասը տարուան տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուեր էր։

Իր հօրը մէկ բարեկամին հպարտութեամբ պատասխանեց.

«Եթէ յանցաւոր ըլլայի, կրնաք վստահ ըլլալ թէ չպիտի նստէի Ոճրագատ Ատեանի նստարաններուն վրայ, բայց պիտի ապրիմ հօրս անուան պատիւը վերականգնելու համար։» Եւ յետոյ աւելցուց. «Եւ նաեւ վրէժ լուծելու համար։»

Այս էր այն մարդը՝ որու նախապէս խորհեր էր Դատաստանական գործերու պետը, որովհետեւ հակառակ անցած դարձածին, իր հօրեղբայրը խրատեր էր զինքը որ թեթեւցնէ թշուառին վիճակը ի նպաստ իր բարի անցեալին։

Բայց առեւտրական իր արժանաւոր հակառակորդը գտեր էր. Էտմոն Պարթէս յայտարարեր էր իրեն թէ ոչ մէկ բանով կ'ուզէր պարտական մնալ Բրէվօ—Լըմէռի մը։ Եւ երբ այս վերջինը իր թողութիւնը նշմարել կուտար, պատասխաներ էր իրեն. «Շնորհ չեմ ուզեր ես, պարոն, և քանի որ Արդարութեան ատեանը չիկրնար յանցաւոր մը անմեղէն զանազանել, ես իմ ձեռքովս պիտի տեսնեմ իմ արդարութեանս գործը և վա՛յ անոնց որ մաս ունեցան այս գործին մէջ. եթէ Աստուած կեանք տայ ինծի, պիտի հալածեմ զանոնք իրենց պատուին, իրենց հարստութեան ու իրենց զաւակներուն մէջ։»

Մ. Բրէվօ—Լըմէռ ա՛լ անգամ մըն ալ չէր համարձակեր այս փորձը կրկնելու։

Այս խօսակցութիւններուն միջոցին սոսկալի հիւանդութիւն մը, սոսկալի մանաւանդ որ նոր տակաւին երեւան կուգար այս երկրին մէջ, սեւ ծաղկախտը յայտնուեր էր զգաստարանին մէջ։ Ու առաջին անգամ Ֆէօ, ծերուկ Չինացին բռնուեցաւ անկէ. ապահովաբար այս ծերուկը իր ընկերներէն շատ աւելի բարձր դասակարգի մը կ'պատկանէր, որովհետեւ ամէն անգամ որ կ'կարծէին թէ դիտող չկայ զիրենք, ամենամեծ յարգանքով կ'վերաբերուէին անոր հանդէպ։ Ֆէօ Նու կղզիի հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ, լքուած՝ բնիկ սպասաւորներու խնամքին, որովհետեւ եւրոպացի օգնականները հազիւ կ'բաւէին իրենց հայրենակից հիւանդներուն հասնելու։ Բարեբախտաբար, Էտմոն Պարթէս, որ հիւանդանոցի ծառայութեան մէջ մտնելու արտօնութիւն խնդրած էր, աղէտին առաջին նշանները երեւցածին պէս. գթաց խեղճ երկնացիին վրայ, որ գրեթէ երեսի վրայ ձգուած էր [illegible] հիւանդապահներէն, և ամէն բան ըրաւ, նոյն իսկ իր կեանքը վտանգի դրաւ զանի ազատելու համար։

Աւելորդ պատմել, ինչպէս Արեւելքի բոլոր մարդիկը, հիւանդը չէր կրնար վայրկեան մը մինակը մնալ, և անդառնալիօրէն ինքզինքը կորսուած կ'զգար ու կ'սկսէր տղու մը պէս հեծեծել։ Պարթէս անսպառելի անձնազոհութիւն մը ցուցուց. յարգելով անոր քմահաճոյքը, գրեթէ վայրկեան մ'իսկ չլքեց զայն իր հիւանդութեան ծանր շրջանին։ Ծերուկ Ֆէօ ամէնէն աւելի մանաւանդ անտանելի ծարաւէ մը կ'տառապէր։ Երիտասարդը՝ փոխանակ բուսաջուրեր խմցնելու անոր, որոնք գրեթէ միշտ սիրտը կ'խառնէին խեղճին, երբեմն նարինջով, երբեմն լեմոնով կամ շաքարեղէգով զովարար ըմպելի մը կ'պատրաստէր որ հիւանդին չափազանց ախորժին կ'երթար։

Այս խնլացի խնամքներուն շնորհիւ Ֆէօ քիչ քիչ աղէկի դարձաւ, վտանգաւոր շրջանը առանց կնճռոտութիւններու անցուց, ապաքինումը արագ եղաւ և շուտով Չինացին, կատարելապէս բժշկուած, կրցաւ իր բնակած խրճիթը դառնալ։

Անկասկած իր կեանքը Պարթէսի կը պարտէր, և իրաւ ալ, այդ օրէն, անոր մոլեգին երախտագիտութիւն մը ունեցաւ, երախտագիտութիւն մը որ պատրաստ էր բոլոր զոհողութիւններուն, բոլոր անձնուիրութիւններուն։ Համոզուած էր թէ նշանակուած էր մահուան մռայլ Ոգիին ձեռքով, Չինաստանի մէջ մեծ վարկ ունեցող հին աւելորդապաշտութեամբ մը, անմեկ կ'հաւատար թէ երիտասարդը՝ իր անունը մեռնելիք մարդոց ցանկին մէջէն ջնջելու համար իր իսկ կեանքին մէկ մասը նուիրեր էր զոր կեանքին հսկող Պաշտպանները հաճեր էին իրենինին վրայ աւելցնել։ Հետեւաբար այնպէս կ'հաւատար թէ իր ապրած ամէն մէկ օրը ալ տակէ վերջը իր փրկիչին կ'պատկանէր և նոյն չափով կ'պակսեցնէր անոր երկրին վրայ ապրելիք օրերու թիւը։

Այս հաւատալիքը ծերուկ Չինացին հոգիով մարմնով ու անքակտելի կապերով կ'կապէր Պարթէսին, և այս վերջինը ճշմարտապէս պիտի զարմանար եթէ ո և է պիւթեան հարցաւոր մը գար իրեն իմացնէր թէ այս պատահարն իր ամբողջ ապագայ կեանքին բախտը պիտի վճռէր։

Իր բժշկուելուն վրայ վստահ եղածին պէս, Ֆէօ անմիջապէս խզեր էր երիտասարդին հանդէպ իր ձեւացման համբուրութիւնը, երդում առնելով անկէ որ ոչ միայն բացարձակ լռութիւն պիտի պահէր իրեն հաղորդելիքներուն վրայ, այլ նաեւ թէ ոչ մէկուն պիտի յայտնէր թէ ինք, Չինացին, իր մայրենի լեզուին չափ լաւ կ'խօսէր Անգլիերէնն ու Ֆրանսերէնը։

Քանի' ապաքինումը կ'յառաջանար, երկու մարդոց խօսակցութիւնները աւելի երկարատեւ և աւելի մտերմական կ'դառնային, մանաւանդ օգուտ կ'քաղէին, իրենց խօստովանութիւններուն համար, որոնց գաղտնիքին ոչ մէկը վերահասու կրնար ըլլալ, արեւադարձներու երկա՛ր ու գաղջ գիշերներէն։

Պարթէս, որ իրեն պղտիկութիւն կը համարէր Թիարանը լեցնող թշուառականներու հետ շփոթուիլը, Ֆէօի պատմած էր իր ամբողջ պատմութիւնը, ապագայի իր ծրագիրներով միասին. թէ իր կեանքը պիտի դնէր իր անունին վերականգնումին ու մանաւանդ իր վրէժխնդրութեան համար. հիմակուհիմա, իր բովանդակ կարողութիւնն ու բովանդակ իր կամքը միակ նպատակի մը կ'ձգտէին, փախչիլ ու երթալ Աւստրալիա կամ Քալիֆօռնիա, հոն աշխատիլ հանքերու մէջ և այս կերպով իր ծրագիրներու գործադրութեան անհրաժեշտ դրամը հաւաքել։

Ժամանակաւ, նաւային ոստիկանութեան հետեւելու մտածումն ունեցած էր և տասնեւութ տարեկան հասակին երկրորդ ելեր էր Պօրթօյին, իբր թեկնածու առաջին կարգին։ Բայց իր մօրն աղաչանքներուն վրայ, որ երկար տարիներէ ի վեր հիւանդ էր և որ մեռած էր հիմա, հրաժարականը տուած էր և չուզելով անօգուտ մէկն ըլլալ կեանքի մէջ, մտեր էր Մ. Ժիւլ Բրէվօ—Լըմէռի քով, ուր շուտով նախանձելի վիճակի մը հասեր էր, որ սակայն ընդմիջուեր էր այն դժբախտ պատահարներով, որոց մասին համառօտակի կերպով խօսեցանք։ Իր մասնագիտական ծանօթութիւններուն կ'վստահէր Քալիֆօռնիոյ մէջ կամ նոր երակ մը գտնելու կամ նոր միջոցներով շահագործելու համար արդէն շահագործուած գետիններ, որոցմէ ինք տակաւին հարիւրին քսանըհինգ թանկագին մետաղ հանելու յոյսն ունէր. որովհետեւ, կ'ըսէր, հանքագործներու գործածած նախնական միջոցներով անոնց գտածէն աւելի չեն հանուիր։

—Ինծի ոսկի պէտք է, կ'կրկնէր յաճախ դաժան խստութիւնով մը, ոսկի պէտք է, շա՛տ ոսկի... որովհետեւ առանց դրեմին [illegible], Ֆրանսայի մէջ ոչինչ յառաջ կ'երթայ...։

Ամէն անգամ որ Պարթէս, ինքզինքը կ'թողուր իր ասպարական յափշտակութեան, Ֆէօ զուարթ գոհունակութեամբ մը ձեռքերը կ'շփէր և կ'կրկնէր. «Այո՛, այո՛, ոսկի՛ պէտք է մեզի, շա՛տ ոսկի։»

Այս խօսքերը, զորս արդէն Չինացին իր մայրենի լեզուովը կ'կրկնէր, ուշադրութիւնը գրաւելու յատկութիւնը չունէին երիտասարդին որ ամբողջովին անձնատուր եղած էր իր փախուստի և վրիժառութեան գաղափարներուն։ Այս մտերիմ յարաբերութիւնները դադրեցան այն օրը երբ Ֆէօ, ամբողջովին վերականգնած, ստիպուեցաւ դառնալ իր անտը ուր զինքը դիմաւորեց համբաւաւորն Բօրնիէք ճշմարիտ ուրախութեան մը բոլոր նշաններով։

Սակայն պատուական նաւաստին շնորհիւ, Պարթէս, որ զգաստարանին հիւանդանոցին մէջ տեսակ մը ազատութիւն կը վայելէր, կրցաւ ատենը մէյ մը, կէս գիշերին գալ լուրեր առնուլ իր ազատած անձին վրայ զոր այս պատճառաւ իսկ, տարօրինակ սիրով մը կ'պաշտէր։

Օր մը երբ երիտասարդը, ինչպէս ամէն առտու հիւանդանոցին կապուած ըլլալէն ի վեր, անօրէնին կ'տանէր հիւանդանոցին մէջ գտնուող հիւանդներուն անուններն և անոնց հիւանդութիւնները նշանակող ցանկը, Բօրնիէք հանդիպեցաւ որ ծխափողը քաշելով պատկերու երեւոյթ ունէր։

Երկու մարդիկը քանի մը բառ փոխանակեցին առանց կանգ առնելու։ Կենալը արդէն բացարձակ կերպով արգիլուած էր իրենց և հսկողներուն նշմարած մէկ ամենափոքր խօսակցութիւնը սկիզբ կուտար բարձրագոյն իշխանութեան տրուած անվերջանալի տեղեկագիրներու, բացատրութիւններու կամ լուրերու.

«Բարեւ, Բօրնիէք, ըսաւ երիտասարդը։

—Բարեւ, Մ. Պարթէս», պատասխանեց ծեր Պըրթօնցին...։

Յետոյ առաջ անցնելով, օդին մէջէն սա նախադասութիւնը նետեց անոր.

«Այս գիշեր մի' պառկիք... Առտուան ժամը մէկէն եկէք մեզ տեսէք...։»

Ու ճամբան շարունակեց տկարներուն մէջէն Արմօրիքի երկրին մէկ հին եղանակը սուլելով։

Պարթէս ի զուր փնտռեց այս հանելուկին լուծումը...։ Հասկցաւ սակայն թէ այս յանձնարարութիւնը ծերուկ Չինացիէն կուգար իրեն և անոր հետաքրքրութեամբ մը սպասեց բացատրութեան ժամուն։

(Շար.)

ծագրել սահմանադրութիւնները, և ... հարկ վարուելու եղանակնիս։ Ամէնքս ալ մեր դիրքին ու աստիճանին համեմատութեամբ իրաւունքներ ու պարտականութիւններ ունինք։ Ո՞վ կ'ժխտէ զասոնք մտնէն ճանչնալու օգուտը։ Եթէ ամէն անհատի համար օրէնքը ճանչնալ մեծապէս օգտակար է, անհրաժեշտ պէտք մ'է, յաջողելու գլխաւորագոյն պայմաններէն մին է վաճառականին համար։ Օրէնքին անտեղեակ վաճառականը կ'նմանի կողմնացոյց չունեցող նաւապետին որ առ խարխափ կ'ընթանայ։ Ցաջողի թերեւս նաւահանգիստ հասնիլ անվտանգ, բայց դէմն ելլող առաջին խութը կ'բաւէր ջարդուելու ընկղմելու։ Օրէնքին անգիտակ վաճառականին ալ պատահական յաջողութիւններ ունենալ թերեւս, բայց առաջին դժուարութիւն մը բաւական պիտի ըլլար զինքն ի հիմանց կործանելու։ Մրն է պարբերաբար հրապարակն ողողող Մանկոբեանց(?) պատճառը, եթէ ոչ, գէշ սրտմտութիւններու չափ ու անհամէ աւելի, իրաւագիտական ու տնտեսագիտական ծանօթութիւններու յայտնի պակասը։

Պէտք յանձնարարէի որ Պատուարժան Ուսում. Խորհուրդը, որու վստահուած է Հայ մանկաւոյն դաստիարակութեան հոգը, առանց խղճմտանքութեան ջնջէր դպրոցական ծրագրէն ... ու է անպէտ ... ու իրաւագիտութիւնը տեղաւորէր անոր տեղ. պէտք յանձնարարէի նաեւ որ հոգաբարձութիւններն ու տեսուչները չվարանէին խնամքնուն յանձնուած դպրոցներուն մէջ իրենց անձնական ձեռներէցութեամբ հաստատել այդ դասն եթէ Ուսումն. Խորհուրդը դանդաղէր առ այդ։ Իրաւագիտութիւնը ամեայն պէտք է աւանդուի զայն հասկցող ու հասկցնել կրցող մասնագէտի մը կողմէ և ոչ թէ այս կամ այն ճիւղի ուսուցչին կողմէ։ Իրաւագիտութիւնը պէտք է աւանդուի նաեւ ոչ որպէս կ'աւանդուին օր. համար ընդհ. պատմութիւն կամ իմաստասիրութիւն։ Դժբախտութիւնն ունեցայ տեսնելու որ չրջանաւարտները խելահաս երիտասարդներ տեղեկական պատմութեան քննութիւն կ'անցընէին երկրորդական ... նութիւններու և անմիջան թուականներու հաւասարիմ յիշատակութեամբ թութակօրէն իբր ... կրկնելով դէպքեր։ Այս արդիւնքը տուող պատմութեան դասին չափ անպէտ ու անիմաստ պիտի ըլլար իրաւագիտութեան դասն ալ, եթէ օրինաց յօդուածները թութակօրէն գոց ընել տալու ծառայէր։ Իրաւագիտութիւնը պէտք է աւանդել իբր գերազանցապէս խորհիլ, խորհրդածել տուող գիտութիւն. անով պէտք է զարգացնել տղուն մէջ ըմբռնելու, դատելու կարողութիւնն ու հասցնել զայն հասկացողութեան այն աստիճանին որ օրէնք մը կարդացած ատեն կարենայ անոր հոգւոյն թափանցել։ Երբ այսպէս իրաւագիտութիւնն իբր հարկեցուցիչ դաս ներմուծենք մեր վարժարաններէն ներս ու աւանդենք զայն հարկ եղած կերպով, կրնանք վստահ ըլլալ որ կեանքի մրցումին մէջ յաջողելու նոր միջոց մ'ալ տուած կ'ըլլանք մեր խնամոց յանձնուած պատանւոյն։ Դպրոցական ծրագրի բարեփոխմամբ եթէ կարելի կ'ըլլայ իրաւագիտական անհրաժեշտ ծանօթութիւնները տալ աղոցայ սերունդին, ներկայ սերունդն ի՞նչպէս պիտի ստանայ զանոնք՝ երբ իր ատենի դպրոցին մէջ անանց երեսն անգամ չէ տեսեր։ Կ'ցաւինք ըսել որ այս մասին չատ մը միջոցներ չունինք ցոյց տալիք։ Եւրոպական կարեւոր քաղաքներու մէջ գիշերային լսարաններ կան ուր զանազան կ'դիմեն ... թերուններ դպրոցին մէջ չստացածնին առնելու կամ անկատար թողածնին լրացնելու։ Մեր մէջ նման հաստատութիւններ չունինք տակաւին։ Հայ լեզուաւ իրաւագիտական գիրքերու չգոյութիւնն ալ մատնանշելու առիթն ունեցանք ժամանակին։ Կ'մնայ լրագրութիւնը. ժողովրդոց զարգացման մասին լրագիրներու խաղացած դերը ծանօթ է ամէնուս, զայն ապացուցանելու ելլել, ապացուցուած բան մը ապացուցանել պիտի ըլլար։ Քանի որ իրաւագիտական ծանօթութիւնները ժողովրդականացնելու հոգն ալ լրագրաց կ'վիճակի, պէտք առաջարկէի Օրէնսգիտական Բաժին մը հաստատել թերթին մէջ, ինչպէս ունին գիտական, բժշկական են. բաժիններ, ու կանոնաւորապէս բացատրել չահեկան մասերն օրէնքին։ Մեր մասին խոստանալով չարունակել մեր պարբերական աշխատակցութիւնը Բիւզանդիոնին, պիտի սկսինք վաճառականական օրէնքներն ուսումնասիրող յօդուածներու չարք մը, զոր պիտի բանանք Սնանկութեան Օրինաց ուսումնասիրութեամբ, այս միջոցիս հրապարակն ողողող սնանկութեանց այժմէութիւնն ի նկատ առնելով։

ԱՐՄԵՆԱԿ ԻՆՃԷԵԱՆ
(Փաստաբան.)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ. — Թայմզի թղթակիցն հետեւեալը կ'հեռագրէ Սիմլայէն Օգոստ. 21 թուով. — «Լորտ Քըրզընի ծառայութեանց նկատմամբ Լոնտոնի Մամուլին հրատարակած գովեստները ցոյց կուտան թէ Հնդկաստան մեծ կորուստ մը կ'կրէ Լորտ Քըրզընի հրաժարմամբ։ Ճիշդ է որ յառաջիկայ ապրիլին կը լրանար իր պաշտօնավարութեան չրջանը, և թէպէտ չէր յուսացուեր որ իր փոխարքայութենէն հրաժարումը պատճառ ըլլայ կարեւոր կարգադրութեանց յետաձգման, բայց անտարակոյս հնդկական գործերը պիտի տուժեն Լորտ Քըրզընի բացակայութեամբ։ Հնդկական կառավարութեան ազդու քաղաքականութիւնն՝ ի մասին սահմանագլխի ու արտաքին խնդրոց՝ թէպէտ վերջին 13 ամիսներուն արգելքներու հանդիպեցաւ Դոհլիճին(?) տարտամ ընթացքին բերմամբ, բայց նորէն կորսնցուցած չէ իր ոյժը, միայն թէ մասնակի ակարացումն անխուսափելի է, որովհետեւ Նորընտիր Փոխարքան չունի Լորտ Քըրզընի փորձառութիւնն և հմտութիւնը։ Հասարակութիւնը բաց ի այս նկատումներէն, ցաւ կ'զգայ որ Լորտ Քըրզընի հնդկական փայլուն պաշտօնավարութիւնն այնքան յանկարծակի կ'խզուի։ Հասարակութիւնը չէր հասկցած թէ խնդիրն այնքան կնճռոտած է, որով յանկարծակիի եկաւ երբ Փոխարքային հրաժարումը լսեց։ Սիմլայի մէջ ոչ—քաղաքագիտական կարգադրութիւն մը կ'համարուի Լորտ Մինդոյի անուանումը։ Կալկաթայէն ալ կ'հեռագրեն Թայմզի թէ Լորտ Քըրզընի հրաժարումն անակնկալ եղաւ, թէպէտ մէկ քանի օրէ ի վեր կ'ըսուէր թէ զինուորական կազմակերպութեան խնդիրը կնճռոտած էր։

** Ֆրանսական հայեացք. — Մ. Ռօչֆոր(?) Թէ Տեղուն(?) մէջ հետեւեալ կերպով կը խօսի Լորտ Քըրզընի հրաժարման վրայ. «Լորտ Քըրզըն գործէ կ'քաշուի հօթնամեայ փոխարքայութիւն ընելէ ետք։ Իր վարչութեան յիշատակը դիւրաւ չի մոռցուիր։ Լորտ Քըրզըն այն վարչական մարդոց ցեղէն է, զորս Անգլիա միշտ գտած է իր ազնուապետական կամ բարձր վաճառականական դասուն մէջ։ Լորտ Քըրզըն, իր չրջանակին վերաքերող ուրիշ այնքան Անգլիացիներու նման կրցաւ իր պաշտօնին յատկացեալ խնդիրներն ուսումնասիրել և առանց իր պաշտօնէն օգտուելու մարմաջովը մնանելու, գերազանց ճարտարութեամբ մը վարեց զայն։ Եւ այն օրն որ իրմէ պահանջեցին իր գէշ նկատած պայմաններն ընդունիլ, հրաժարեցաւ։»

ՄԱՐՈՔԻ ԽՆԴԻՐԸ. — Դանճէրէ կ'հեռագրուի Օգոստ. 22 թուով. — Ֆէսէ լուր կ'տրուի թէ Մարոքի կառավարութիւնը կ'սկսի հասկնալ որ ծանր անխոհեմութիւն մը գործուեցաւ ֆրանսահպատակ Պու Մզիանի ձերբակալումով։ Զրոյց կայ թէ ձերբակալեալը չուտով պիտի արձակուի և գոհացում պիտի տրուի դեսպանին պահանջումներուն։ Մ. Սէն Ռընէ Թայեանտիէ նորէն ազդու դիմումներ ըրաւ եւ պահանջեց որ յանցաւոր պաշտօնատարը պատժուի, 2,000 տալրո տուգանք վճարուի, և բանտարկութեան իւրաքանչիւր օրուան համար ալ 100 տալրո տրուի։ Եթէ Մարոքեան կառավարութիւնը չուտով գոհացում չտայ այս պահանջումներուն, Ֆրանսա Ալժերիոյ սահմանագլխին կողմէ և Դանճէրի կողմէ ցոյցեր պիտի ընէ։ Այնպէս կ'կարծուի որ գերման դեսպան կոմս Դաթէնպախ խորհուրդ պիտի տայ Մարոքի կառավարութեան որ գոհացում տրուի Ֆրանսայի պահանջումներուն, զի եթէ Ֆրանսա ցոյց ընէ, Գերմանիոյ դիրքը կ'վտանգուի Ֆէսի մէջ։ Սթանտըրտի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Մ. Սէն Ռընէ Դայեանտիէ յայտարարեր է որ Պու Մզիանի խնդիրը չուտով պիտի կարգադրուի գոհացուցիչ կերպով և ... պիտի արձակուի։

** Դարձեալ նոյն թուով կ'հեռագրուի Դանճէրէ թէ Դանճէրի չրջակայքը բնակող ցեղեր չարունակ կողոպուտներ ի գործ կ'դնեն, և Էրաուսուլի(?) ... Դանճէրի իչխանութեանց հրամաններուն դէմ։ Ուրիչ ցեղեր ալ մանրմունր խնդիրներ կ'յարուցանեն, և կացութիւնը տակաւ խառնաչփոթ վիճակ մը կ'ստանայ։

** Դանճէրէ կ'հեռագրուի Հավասի թէ անգլիական գործակատարն Օգոստ. 21ին գնաց Տէս—Շայա ֆրանսական յածանաւը, և չնորհակալութիւն յայտնեց հրամանատարին որ օգնեց Դանճէրի մօտերը խրած Իբան(?) անգլիական չոգենաւն ազատելու գործին մէջ։ Տէս—Շայա չարունակ երկու օր մնաց Իբանի մօտ, եւ մեծապէս նպաստեց չոգենաւին ազատման։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ. — Մատրիտէն Օգոստ. 21 թուով հետեւեալը կ'հեռագրեն առ Թայմզ. — Սեվիլլէն և Քարթաջենէն հասած հեռագիրներ կ'հաւաստեն թէ քաղաքապետութեանց տրամադրութեան տակ գտնուող նպաստներն անբաւական են սովատանջ ժողովուրդին օգնելու համար։ Հողատէրերը կ'յայտարարեն թէ ... մը չունին որ իրենց հողերուն վրայ գործաւորներ աշխատցուին. երկրագործական նախարարը կ'հաւաստէ թէ կացութիւնը կ'բարելաւուի, թէպէտ դժուարութիւնք հարթուած չեն տակաւին։

ՄԱՀ ԼԷՐՕԴՕՏԻԻ. — Ալիվալ—Նորդէ (Քաբեյոյս) կ'հեռագրուի թէ Յուլիս 21ին մեռեր է Պազուդօ հռչակաւոր ցեղապետ Լէրօդօտի, որ չատ խելացի, կրթեալ անձնաւորութիւն մ'էր, և մեծ հեղինակութիւն կ'վայելէր։ Լորտ Միլնըր մեծ բարեկամութեամբ կապուած էր անոր հետ, և երբ Հարաւ Ափրիկէէ մեկնեցաւ, Լէրօդօտի իր ցաւակցութիւնն յայտնեց հետեւեալ յուղիչ նամակով. — «Ես, Լէրօդօտի Լ. Մօշէշ, ցեղապետ Պազուդօներու, կ'իմանամ որ այս ամսուն վերջը կ'մեկնիք Ափրիկէէ։ Շնորհակալ եմ ձեզ որ հոս գտնուած միջոցնիդ պահպանեցիք խաղաղութիւնը։ Իմ և Պազուդօներու կողմէ մաղթանքներ կ'ընեմ ձեզ համար։ Կ'խնդրեմ որ մեզ չմոռնաք թէ՝ ձեր ճամբորդութեան և թէ ձեր հայրենիքը բնակած միջոցնիդ։ Թագաւորին և գաղթային նախարարին հաղորդեցէք Պազուդօ ժողովուրդին բարեները։ Ըսէք Թագաւորին. — «Ձեր Պազուդօ հպատակները կ'աղաչեն ձեզի որ պաշտպանէք զիրենք այնպէս, ինչպէս պաշտպանեց ձեր մայրը Վիքթորիա Թագուհին։» Ահա իմ խօսքերս, և կ'խնդրեմ ձեզմէ որ Թագաւորին հաղորդէք զանոնք։ Թող ձեզ հետ ըլլայ խաղաղութիւնը, ձեզ հետ՝ որ բարեկամն էք Պազուդօներուն։ Աստուած օգնական ըլլայ ձեզ։ Մեք պիտի չմոռնանք զձեզ, թէեւ հեռու ըլլաք մեզմէ, և դուք ալ մի մոռնաք մեզ։» Լէրօդօտիի մահը մեծ կորուստ մ'է անգլիական կառավարութեան համար, որուն անկեղծ բարեկամն էր։

ԱԶԴ. — Իսքէչէի մասնաւոր Հայ դպրոցին համար ուսուցիչ մը կ'ուզուի որ պէտք է հմուտ ըլլայ լաւ Տաճկերէնի, Հայերէնի և Ֆրանսերէնի։ Բանակցութեանց համար դիմել Իսքէչէ առ Տիգրան Ոսկերիչեան։ 3—1

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ՄՐ. ՐՈՒԶՎԷԼԴԻ ԴԵՐԸ

(«Թայմզ»ի թղթակից Նիւ-Եորքէն.)

ԲՈՐԴՍՄՈՒԹ, Օգոստ. 21.

Իմ քաղած վաւերական տեղեկութեանց համաձայն իրաւարարութեան չպիտի դիմեն լիազօրները։ Հեռագրական գործակալութիւն մը ծանոյց իրաւարարութեան դիմելու լուրը և բովանդակ Ամերիկայի թերթերը այս առթու հրատարակեցին զայն։ Երկրորդ, Մր. Րուզվէլդ Պարոն Րօզէնի լուր չղրկեց միջամտելու համար, այլ միայն «ուզեց տեղեկութիւն քաղել» բանակցութեանց մասին։ Երրորդ, Մր. Րուզվէլդ երբեք դիմում չըրաւ չէզոք տէրութեանց, միջամտութիւն մ'ընելու համար։ Չորրորդ, Միացեալ Նահանգաց Նախագահը Պարոն Րօզէնի միջոցաւ ո և է տեսակ լուր մը չղրկեց Ռուս կառավարութեան, ոչ ալ Մ. Վիդդէի։

Ինչ որ իսկապէս պատահեցաւ, սա է. — Մր. Րուզվէլդ խօսակցութեան պահուն պատահաբար թելադրութիւն մ'ըրաւ Պարոն Րօզէնի. բառ առ բառ սա խօսքերն արտասանեց. «Խնդրին մէջ չահ չունեցող և կարող մարդոց մէջ կարելի է յանձնաժողով մը կազմել պատերազմական տուգանքի խնդիրը կարգադրելու համար։» Ըսուեցաւ թէ հաշտութեան ժողովին մէջ խնդիր չէր եղած տուգանքի քանակութիւնը կամ ուրիշ մանրամասնութիւն. Ռուսիա տակաւին չհարցուց Ճապոնի. Որքա՞ն դրամ կ'ուզես։ Ճապոն ալ երբեք չըսաւ Ռուսիոյ թէ գումարին վրայ կրնանք համաձայնիլ, եթէ սկզբունքն ընդունիք։ Հետեւաբար խնդիրը ենթադրուածին չափ դիւրին չէ։ Մր. Րուզվէլդ սոսկ թելադրութիւն մ'ըրաւ. և Պարոն Րօզէն հեղինակութիւն չունէր զայն ընդունելու կամ մերժելու. միայն մարդ ըրաւ. թէպէտ Մր. Րուզվէլդ չէր յանձնարարած, բայց Պարոն Րօզէն Մ. Վիդդէի հաղորդեց թելադրութիւնը, սակայն Մ. Վիդդէ իր կառավարութեան չհաղորդեց և մտադիր ալ չէ։

Բոլոր ատենցմէ կ'երեւի թէ կացութեան մէջ փոփոխութիւն չկայ. Մր. Րուզվէլդի և Պարոն Րօզէնի տեսակցութեան առթիւ Ռուս բարեկամներ անգամ մ'ալ հարցուցին այսօր. «Ո և է բան մը պատահա՞ծ է պատերազմական տուգանքի մասին Ռուս կառավարութեան որոշումը փոխելու համար։» Պատասխանեց. «Ոչինչ պատահած է. ոչինչ կրնայ պատահիլ. տուգանք վճարում և Ճապոնի պատերազմական ծախուց հատուցում երբեք չենք կրնար ընել. գիտենք թէ Ճապոնցիք ետ չպիտի կենան իրենց պահանջքէն. ուրեմն հաշտութեան ժողովը պիտի լուծուի. ոչ դաշնագիր ոչ ալ հաշտութիւն պիտի կնքուի։» Մր. Րուզվէլդ միշտ յարած է իր սկզբնական գաղափարին, որ է Ճապոնն ու Ռուսիան առանձին թողուլ որ բանակցին ազատ. ինքն իրաւարարութեան ջեմ(?) ... է, բայց գիտէ նաեւ թէ ի՛նչ տեսակ խնդիրներ չեն յարմարիր իրաւարարութեան։ Նախագահ Մր. Րուզվէլդ Օյսդըր Պէյ մէջ կ'սպասէ իրաց բնական վիճակին, կատարեալ պատրաստ ըլլալով որ եթէ իր կողմէ միջամտութիւն մ'ըլլայ, հաշտութեան ժողովը ձախորդ վերջաւորութիւն մը կ'ունենայ։ Ճապոնցիք միշտ անխախտ մնացած են սա հաստատ թէ դուրսէն միջամտութիւն ընելու առիթ չկայ. բանակցութիւններն այնպիսի ուղղութիւն մը առած են որ այդ կերպով արդիւնք մը յառաջ չի գար. «Առաջին օրէն Ճապոնցիքս հաշտարար ոգի մը ցոյց տուինք. ցայսօր ալ նոյնը կ'ընենք. ուրիշին խորհուրդ հարցնելու պէտք չունինք. խաղաղութեան կ'բաղձանք, բայց իրաւարարութիւնն անկարելի է. իրաւարարութեան ենթարկելու խնդիր չկայ։»

ՃԱՊՈՆՑԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻ ՄԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ. — Թայմզի Բորդսմութի մասնաւոր թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցեր է ճապոնական պատուիրակութեան կարեւոր մէկ անդամին հետ, որ հետեւեալներն ըսեր է. — «Թէպէտ հաշտութեան կ'փափաքինք, բայց պատերազմը չարունակելու պատրաստ ենք. չենք կարող հաւանիլ անպատիւ պայմաններով կնքուած հաշտութեան մը. պէտք է Ճապոն հոգ տանի որ զինեալ խաղաղութիւն մը չկնքուի, որու միջոցին Ռուսիա կրնայ պատրաստուիլ վրէժխնդրական պատերազմի մը, քանի որ մինչեւ իսկ Ռուս պաշտօնական մարմինն ... խօսքեր կ'ընէ։ Զինեալ խաղաղութիւն մը կրնայ մեր վրայ ճնչել յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, երբ ամէն ջանք պէտք է թափել մեր ճարտարուեստի զարգացման և մեր խաղաղական վաճառականութեան բարգաւաճման համար։ Ճապոնական կառավարութիւնը հաշտութեան պայմանները կազմած պահուն մէկ կողմ թողուց այնպիսի առաջարկներ, զորս ճապոնական ազգը անհրաժեշտ կ'նկատէր. մեր պայմանները կարելի եղածին չափ թեթեւցուցինք և ներկայացուցինք չատ բանաւոր և չատ յայտնի պահանջներ։ Եթէ ներկայացուած պայմանները չընդունուին, Ճապոն կորսնցուցած կ'ըլլայ. և ասիկա ճիշդ է ո և է կառավարութեան համար։ Մ. Վիդդէ, որ այժմ կ'խօսի այնպէս ինչպէս Ռուսք կ'խօսէին պատերազմէն առաջ, (թէ հաշտութեան դաշնագիրը Թօքիոյի մէջ պիտի կնքուի) յայտարարեց որ Ռուս ժողովուրդը երբեք չպիտի ընդունի Ճապոնի պայմանները։ Միւս կողմէ Մ. Վիդդէ կ'բողոքէ ըսելով որ Ռուսիա յաղթուած չէ, թէ մղուածը գաղթային պատերազմ մ'է սոսկ և թէ Ռուս ժողովրդեան մեծագոյն մասը պատերազմէն տեղեկութիւն մը չունի։

Տարբեր բան է ճապոնական ժողովրդին համար։ Մ. Վիդդէ կ'ըսէ թէ Ռուսիա կրնայ դրամ ճարել պատերազմը չարունակելու համար. ուրեմն թո՛ղ դրամ գտնէ և չարունակէ պատերազմը։ Մեզի վստահեցնողներ կան թէ Ռուսիա դրամ չի կրնար ճարել նոյն իսկ եթէ մաքսային կամ երկաթուղոյ երաշխաւորութիւններ տայ. Մ. Վիդդէ կուրօրէն կ'կարծէ թէ Ճապոն այլեւս սպառած է. բայց Ճապոն տրամադրելի բաւականաչափ գումար ունի մինչեւ յառաջիկայ Ապրիլ պատերազմի ծախքերը հոգալու, առանց արտաքին նոր փոխառութիւն կնքելու։ Մեր զինուորական մասնագէտները կ'հաւատան թէ Ճապոնի համար չատ նպաստաւոր է պատերազմը չարունակել. բայց նորէն պատրաստ ենք այս զոհողութիւնն ալ ընել խաղաղութեան սիրոյն համար։ Մեր բանակները Ռուս զօրքերը վտարեցին Մուքտէնի նահանգէն. չատ հեռու չենք Քուանկ Չէնկցէէ, որ Մանչուրիոյ առեւտրական մեծագոյն հրապարակն է, և Քիրինէ, որ Մանչուրիոյ երեք գաւառներուն մէջ կարեւորութեան տեսակէտով երկրորդ հարուստ մայրաքաղաքն է։ Երբ անգամ մը Քիրին մեր ձեռքն անցնի, Նինկուդա պիտի իյնայ և երբ Նինկուդայի առջեւ ռուսական երկաթուղին կտրենք, Վլատիվոսդոքը գրաւուած ըսել է. Խարպինի հետ ալ հաղորդակցութիւնները կրնանք կտրել։ Մ. Վիդդէ ամէն օր իր ունեցած տեսակցութեանց առթիւ կ'ըսէր թէ Ռուսիա բազմաթիւ զիջողութիւններ ըրաւ հաշտութեան ժողովին մէջ. Մ. Վիդդէի բառերով «Ռուսիա տեղի տուաւ, տեղի տուաւ, տեղի տուաւ։» Բայց ամէն Ճապոնցի լաւ գիտէ թէ Ռուսիա ոչ մէկ զիջողութիւն ըրաւ։ Կատարուած իրողութիւններն ընդունիլը տեղի տալ չէ. բոլոր կենսական խնդիրներուն մէջ Ռուսիա ոչ մէկ զիջողութիւն ըրաւ։ Ռուսք միշտ պարծենցած են թէ Մայրագոյն Ասիայի մէջ ուր որ անգամ մը կը բարձրանայ Ռուս դրօշը ա՛լ երբեք վար չիջներ։ Հիմա, մեզմէ՝ Ճապոնցիներէս կը պահանջուի այս պարծանքին գլուխ ծռել և Ռուսիոյ վերադարձնել աքսորականաց յատկացեալ Սախալինը, որուն բովանդակ պահակազօրքը մեր զօրաց անձնատուր եղաւ։ Ռուսք կ'ըսեն թէ Սախալին կարեւոր է Վլատիվոսդոքի ապագայ պաշտպանութեան համար, հետեւաբար լաւագոյն է պատերազմը չարունակել, քան Սախալինը Ճապոնի տալ։ Բայց երբ պատերազմը չարունակուի, Վլատիվոսդոք Բորդ Արթուրի նման անձնատուր պիտի ըլլայ, հետեւաբար Մ. Վիդդէի ուզածն ուրիշ բան չէ, այլ ռուսական կեանքի նոր զոհողութիւններ և փոխ առնուած միլիոններու նոր կորուստներ։ Ռուսք կը պնդեն թէ երբեք չպիտի հատուցանեն Ճապոնի պատերազմական ծախքերը, ոչ թէ անոր համար է որ այս պահանջքը արդար և տրամաբանական չէ և բովանդակ աշխարհի Մամուլին կողմէ կ'ընդունուի, այլ որովհետեւ Ռուսիա ցայսօր պատերազմական տուգանք վճարած չէ բնաւ։ Նոյն իսկ Նափոլէոն, որուն արչաւանքին կ'նմանցուի ճապոնական յառաջխաղացումն ի Մանչուրիա, տուգանք չառաւ։ Բայց Ռուսք ինքզինքնին կ'խաբեն. նմանութիւնն անճիշդ է, որովհետեւ Նափոլէօն թշնամի երկրի մէջ և խարիսխէն հեռու կ'գտնուէր. այսօր Ռուսք ալ իրենց խարիսխէն հեռու են, որով զանոնք պէտք է նմանցնել Նափոլէոնի։ Ճապոնցիքս կը կռուինք բարեկամ երկրի մը մէջ, հարուստ և բերրի Մանչուրիոյ մէջ, որուն ժողովուրդը իբր ազատարար կ'ողջունէ զմեզ։ Մեր զօրքերն իրենց խարիսխին մօտ են. կ'կրկնեմ դարձեալ թէ ապագային վախ չունինք։ Եթէ պատերազմը պիտի չարունակուի, անյողդողդ պիտի կռուինք, բայց եթէ երբեք հաշտութիւն պիտի կնքուի, պէտք է որ ճապոնական ժողովուրդին պատուաբեր հաշտութիւն մը կնքուի։»

** Բորդսմութի մէջ կ'հաւաստեն թէ հաշտութեան ժողովին Օգոս. 22ի նստին յետաձգուելուն պատճառը Բեդերպուրգէ Մ. Վիդդէի վերջնական հրահանգներ սպասելն է։ Կ'հաւաստեն նաեւ թէ Ճապոնցիք վաղն առտու պիտի յայտարարեն թէ պատրաստ են հրաժարիլ Ժ. յօդուածէն (արգելեալ նաւերուն իրենց յանձնումը) և ԺԱ. յօդուածէն (Ծ. Արեւելքի մէջ ռուս մարտանաւերուն կրճատումը), բայց չեն կարծեր որ զիջում ընեն Ե. յօդուածէն (Սախալինի յանձնումը) և Թ. յօդուածէն (պատերազմական տուգանք)։

** Լօքալ Անզայկէրի թղթակիցը կ'հեռագրէ Բորդսմութէ. — Մ. Վիդդէի հետ ունեցած երկար տեսակցութեանս միջոցին ըսաւ. «Այժմու կացութիւնը չատ ձգտեալ կ'երեւի ինծ և չեմ կարծեր որ հաշտութիւն կնքուի։ Ճապոնի պայմանները նուաստացուցիչ են Ռուսիոյ համար։ Կ'կարծեմ թէ Ճապոնցիք բանակցութիւններն երկարաձգել կ'ուզեն։ Ատենագրութեանց բնագրին մէջ փոփոխութիւններ ըրած են, և հիմա ատենագրութիւնները նորէն պիտի գրուին։ Վաղուան համար չեմ կրնար ըսել թէ ամէն յոյս կորսուած է, բայց հաշտութեան յոյսն այնչափ նուազ կ'երեւի ինծ, որ չկայի պէս կ'դատեմ։» Մ. Վիդդէ հերքեց հետեւեալ երեք կէտերը. 1. Թէ Մր. Րուզվէլդ իրաւարարութիւն առաջարկեց։ 2. Թէ ինք (Մ. Վիդդէ) իր արքէն ստացածներէն զատ նոր հրահանգներ ստացած է Բեդերսպուրկէն, և 3. Թէ Մր. Րուզվէլդ առաջարկած ըլլայ վերադարձնել Սախալինը։ Ռուս նախարարն հաստատած է սակայն թէ Ռուսիոյ չահերը կ'պահանջեն որ ժամ առաջ հաշտութիւն կնքուի, բայց Ճապոնցւոց յամառութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ պատերազմին չարունակուելուն։ Նիքոլա Կայսրը Մ. Վիդդէի հաղորդած է Լինիէվիչի հեռագիրն որով կռուին չարունակութիւնը կ'խնդրուի։ Ուաչինկթընի մէջ առնուած ամէն լուրերն ալ կ'ցուցնեն թէ հաշտութեան ժողովն ապարդիւն պիտի մնայ եթէ Ռուսիա պնդէ պատերազմական տուգանք չվճարել։ Օսդէրպէյի մէջ Ճապոնի ... գործակալ Պարոն Քանէքօ հաստատեց թէ հաշտութեան կամ պատերազմի որոշումը մօտալուտ է։ Հաշտութեան մասին Մ. Վիդդէի յայտնած տարակոյսին հակառակ, հոս կ'ապահովեն թէ հաշտութիւնը պիտի կնքուի այս օրերս. մինչեւ իսկ հաշտութեան ժողովին դադրելէն ետք։ Պարոն Քոմուրա, որուն Բորդսմութ հասնելէն ի վեր ժպիտը տեսնուած չէր բնաւ, քանիցս եղաւ երբ հարցուցին իրեն թէ իրա՞ւ է որ Մր. Րուզվէլդ իրաւարարութիւն առաջարկած է։

** Ճիճի Շինբօ կ'գրէ Օգոստ. 22ին թէ այսօր Սախալինն և պատերազմական տուգանքը կենսական ջիղերն են մեր պահանջումներուն և զանոնք փոփոխել անկարելի է։ Մեր պայմանները չափաւոր են, և եթէ Ռուսները չընդունին զանոնք, այն ատեն մեր պատուիրակները ետ պիտի դառնան ըսելով. «Առաջիկայ գումարումը Թօքիոյի մէջ տեղի պիտի ունենայ»։ — Ազահի կ'գրէ. — Ճապոն յաղթեց Ռուսիոյ, բայց քէն չունի Ռուսիոյ հպատակներուն դէմ։ Ռուսները գիտեն անշուշտ թէ Ճապոն ո՛րպիսի բարիքներու պատճառ եղաւ։

** Մօդէնի Թղթակիցը կ'հեռագրէ Բորդսմութէ. — Ճապոնի պատուիրակութեան առաջնակարգ մէկ անդամին հետ տեսնուեցայ, որ ըսաւ թէ Ճապոն մաքէ իսկ չանցըներ Հնդկաչինու ֆրանսական ստացուածքներուն սպառնալ, և ընդհակառակն հաւանական կ'համարուի որ պատերազմէն ետք Ճապոն, Ֆրանսա և Անգլիա դաշնակցին իրենց Ծ. Ասիական ստացուածքները պաշտպանելու համար փոխադարձաբար։» Ճապոնցի պատուիրակն աւելցուց. — «Ռուսիա ցարդ ո և է զիջողութիւն չըրաւ. այն ութ պահանջումները զոր ընդունեց, արդէն կատարեալ իրողութիւններ էին, և անկարելի էր իրեն մերժել զանոնք։ Մեք տրամադիր ենք զիջումներ ընել եթէ Ռուսիա ալ նոյնն ընէ։ Վաղը պիտի յայտնենք մեր զիջումները։» Թղթակիցը կ'յաւելու թէ Ճապոնցիք ընդունած են պատերազմական տուգանքի տեղ Սախալինը վերադարձնելու առաջարկութիւնը։ Ճապոն չընդունիր ո՛չ իրաւարարութեան եւ ոչ ալ օտար տէրութեան մը միջամտութիւնը, և պէտք չունիր երրորդ տէրութեան մը խորհուրդին։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՕՐ. ՐՈՒԶՎԷԼԴ. — Եթէ Օր. Ալիս Րուզվէլդ ուզէ, կրնայ վաղը միւս օր ցեղապետուհի ըլլալ Սուլուի, որ արքիպեղագոս մ'է Փիլիպպեան կղզիներու հարաւակողմը։ Օր. Րուզվէլդ որ Միացեալ Նահանգաց պատերազմական նախարար Մր. Թաֆդի և հետեւորդներուն հետ այցելեց Ճապոն ու Փիլիպպեան կղզիները, ամենաջերմագին ընդունելութիւն գտնելով, իր գեղեցկութեամբ և չնորհալից ընթացքով մեծ ազդեցութիւն գործեր է Սուլուի աւագ ցեղապետին վրայ, ի պատիւ ամերիկացի հիւրերուն կազմակերպուած զօրանցքի մը պահուն։ Սուլուի ցեղապետը Մր. Թաֆդի և Օր. Րուզվէլդի նուէրներ տալէ վերջ, մէկէն ի մէկ օրիորդին ձեռքը խնդրեց։ Նախագահին դուստրն յանկարծակիի եկաւ այս անակնկալ առաջարկին վրայ, չկրցաւ, բայց պատրաստամտութեամբ կրցաւ խուսափողական պատասխան մը տալ։ Բայց հիմա Ամերիկացւոց նոր գործ մը բացուած է, որովհետեւ կ'ջանան ... պատրուակ մը գտնել՝ հասկցնելու համար Սուլուի սեւամորթ ցեղապետին թէ ինչո՞ւ պէտք է հրաժարի Միացեալ Նահանգաց նախագահին փեսայ ըլլալու յաւակնութենէն։ Բայց միջադէպին ամէնէն հետաքրքրական պարագան այն է թէ երբ ցեղապետ Օր. Րուզվէլդը կնութեան կ'խնդրէր, նոյն պահուն հոն կ'գտնուէր ամերիկեան Քօնկրէսին անդամ Մր. Լօնկուորթ, որ նախագահին դստեր թեկնածուներէն մէկն է։

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ ԳՈՂՑՈՒԱԾ. — Ֆրանսուա Կալէ, մէկ քանի տարիէ ի վեր գանձապետն էր Բարիզի Քօնդուառ Նասիօնալ տ'Էսքօնդ Պանքային. ամսական թոշակն էր 300 ֆրանք. ամուսնացեալ է, երկու զաւակ ունի մին 2 և միւսը վեց տարեկան։ Բարիզի արուարձաններէն մէկուն մէջ համեստ թաղ մը կ'բնակէր. բայց հակառակ այս ամէն երեւոյթներուն չափազանց ծախք կ'ընէր։ Ծանօթութիւններ հաստատած էր բազմաթիւ կիներու հետ, որք կեղծ անուններու, մանաւանդ ազնուականաց յատուկ տիտղոսներու տակ ... էին։ Կինն իր երկան ըրած մեծ ծախքերուն և յարաբերութեանց պատճառն հարցուցած ատեն, Կալէ պատասխանած էր թէ Օթօմօպիլի մեծ գործարանի մը ներկայացուցիչն ըլլալուն համար իր վաստակն աւելցած էր։ Բայց Կալէի գողցած միլիոններուն մեղսակից պչրուհիք պատճառ եղան իր գողութեան երեւան ելնելուն։ Իր այդ բարեկամուհիները մէկ քանի հազար Ֆրանքի փոքր հաշուընթացներ բացած էին նոյն դրամատան մէջ, որոց մայր դրամը բնականաբար Կալէյ կը վճարէր։ Կալէյ կեղծ նամակներով՝ պանքային մէջ մեծաքանակ դրամ ի պահ դնող անձերուն դրամէն մեծ գումարներ իր բարեկամուհիներէն մէկուն կամ միւսին անուան փոխանցել կուտար։ Պանքային տօմարական գործողութիւնք կատարուելէ ետք, Կալէյի բարեկամուհիք կ'առնէին այդ գումարներն և իրենց հաշւոյն կուտային. և որովհետեւ այդ հաշիւներուն քննութիւնը վեց ամիսը անգամ մը տեղի կ'ունենար, Կալէյ ժամանակ կ'ունենար նոր կեղծիքով մը պարտկել խարդախութիւնը։ Կալէյ տարիներով չարունակեց այսպէս և խուսափեցաւ հակակչռին խստութենէն։ Բայց վերջին օրերու մէջ Կալէյ զգալով թէ հակառակ իր ամէն զգուշաւորութեանց օձիքը ձեռք պիտի տայ վերջապէս մէկ օրէն միւսը, միտքը դրաւ հեռու երկիր մը փախչիլ. պատրաստուեցաւ տասր և մեծ ծախքեր ըրաւ. իր բարեկամուհիներէն մին, ամուսնալուծուած կին մը, որ Ժէռմէն տը Մօրէլի անուամբ ծանօթ էր Բարիզի կիսաշխարհին մէջ, մեծ դեր կը խաղար փախուստի պատրաստութեանց մէջ և Կալէ իր վրայ կասկած չյարուցանելու համար անոր կատարել կուտար պէտք եղած գնումները։ Հետեւապէս, ... տան կարասիքին մէկ մասը կ'ծախէր և մէկ մասն անծանօթ տեղ մը կ'ղրկէր, մեծագումար դրամով զգեստներ, ճոխ ... չեններ, կօչիկներ, ուտելիքներ, զէնք և պահածոյ գնելով, ... Հավր կը ղրկէր։ Ճամբորդութեան ծրարներուն թիւը կ'հասնէր 80ի, որոց ծանրութիւնը՝ 20,000 քիլօ։ Ասոնց ամէնքն ալ կատարուելէն ետք, Կալէ տարեկան արձակուրդն առնելով և օթօմօպիլով Հավր գնաց։ Հոն հասնելէն անմիջապէս ետք, գերմանական Լօյտի գործակատարէն երեք ամսուան համար վարձու բանեց Լա Շոլըգէն զբօսանաւը, 45,000 ֆրանքի վարձքով, զոր անմիջապէս վճարեց։ Ասկէ զատ Պարոն եւ Պարոնուհի Տը Կրանավալ (այս անուամբ ճամբորդեցին երկու փախստականները) խոստացան ամբողջ ուղեւորութեան ատենին համար իրենք վճարել նաւաստներուն թոշակները, եւ առաջին ամսուանն ալ կանխիկ վճարեցին։ Զբօսանաւն Օգոստ. 9ին Հավրէն ճամբայ ելաւ Պուէնօս Այրէս երթալու համար և անկէց ի վեր նաւը տեսնուած է միայն Լաս Բալմասի մէջ ուր մնացած էր նորոգութեան մը համար։ Բարիզի մէջ դեռ նոր լսուեցաւ Կալէյի խարդախած գումարներու քանակութիւնը, որ առայժմ 4—5 միլիոնի կ'հասնի։ Բարիզի ոստիկանութիւնը կ'աշխատի փախստական խարեբաներու հետքը գտնել, բայց ցարդ չյաջողեցաւ։ Կալէյի դժբախտ կինը որ բարձր ընտանիքի մը աղջիկն է, Պոռտոյի հարցաքննիչ դատաւորին ներկայանալով 1000 ֆրանքնոց երեք դրամատոմս և ադամանդեայ զանազան զարդեր յանձնեց։ «Այս դրամատոմսերն ամուսինս Հավրէն ղրկեց ինծ, ըսաւ. և այս զոհարեղէններն ալ Բարիզի մէջ գտնուած ատեն նուիրեց ինծ. զուցէ իր գողցած դրամով առած է զանոնք. ես գողցուած բան մը չեմ ուզեր քովս պահել։»

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԷԼԱՄԼԸՔԻ արարողութիւնն երեկ կատարուեցաւ Համիտիյէ մզկիթին մէջ։ ՎԵՀ. ԿԱՅՍՐՆ յիշեալ մզկիթը գնաց փառաւոր կառքով, և Ուրբաթու աղօթքը կատարելէ յետոյ Կայսերական Պալատ վերադարձաւ հանդիսաւոր թափորով։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՉԵԿՈՒՑՈՒՄ

«Երէկ, Ուրբաթ, Սէլամլըքի արարողութենէն վերջ, չնորհուած կայս. թոյլտուութեամբ, ոչ—պաշտօնապէս ՎԵՀ. ԿԱՅՍԵՐ ներկայանալու պատիւ ունեցան աւստրօ-հունգար դեսպան Պարոն Քալիչէ և գերման դեսպան Պարոն Մարշալ ֆօն Պիպէրշդայն։»

ԸՆԴՀ. ԱՄՍԱԹՈՇԱԿ. — Կայս. Իրատէ մը հրամայեց որ ... պաշտօնէութիւնը մէյ մէկ ամսաթոշակ բաշխէ կառավարական պաշտօնեաներուն։

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ. — Թուրքիոյ և Պուլկարիոյ միջեւ կնքուած թղթատարական պայմանագրին մէկ յատուկ յօդուածովը լուծուեցաւ պուլկար թղթատարական պաշտօնեաներու կողմէ օսմ. թղթատարական վարչութեան վճարուելիք 60,000 ոսկւոյ գումարին հատուցման խնդիրը։

ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԻ ԽՆԴՐԱՆՔ. — ... վաճառական Մէհմէտ Ալի և փաստաբան Ահմէտ Սամի էֆ.ներն աղերսագիր մը մատուցանելով Հանրօգուտ չինութեանց նախարարութեան, խնդրեցին որ 35 տարուան մենաշնորհ տրուի իրենց՝ Խիւտավէնտիկեարի կուսակալութեան Էրթօղրուլ գաւառին մէջ գտնուած Կէօլ Բազար անուն ճախճախուտը հողագործական աշխատութիւններու յարմար վիճակի մէջ դնելու համար։

ՀԱՅՏԱՐ—ՓԱՇԱՅԻ և ԲԷՆտիքի մէջև գտնուող գիւղերու բնակիչք խնդրամատոյց եղան Անատոլուի Երկաթուղեաց ընկերութեան որ իրենց ... մ'ընծայելու համար՝ արդէ գիներուն մէջ զեղչ մ'ընէ։ Ընկերութեան ընդհ. Տնօրէնութիւնն ի նկատ առաւ խնդիրը, և որոշուեցաւ ներկայ սակացոյցին վրայ 20—25 % զեղչ մ'ընել. խնդիրը տեղեկագրուեցաւ Հանրօգուտ չինութեանց Նախարարութեան, որ սկսաւ անոր քննութեան։

ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ. — Յուլիս 31ին Սելանիկի չրջակայքն ընդհարում մը տեղի ունեցեր է օսմ. զօրաց և աւազակախումբի մը միջև, որմէ 1 հոգի սպաննուեր է, իսկ միւսները ձերբակալուեր են վիրաւոր վիճակի մէջ։

—Անցեալ երեքչաբթի օր Սկիւպի մէջ ձերբակալուեցան երեք աւազակներ, հետեւեալ պարագաներուն մէջ. — Ոստիկանք կ'տեսնեն որ երեք անծանօթ մարդիկ արտորանօք դուրս կ'ելլեն Լազօ անուն մէկու մը տունէն. այս մարդոց ընթացքը կասկածի տեղի կուտայ, և վերջապէս ձերբակալուելով կ'հարցաքննուին, և կատարուած քննութենէն երեւան կ'ելլէ որ ասոնք աւազակապետ Տամէ Մարթինովի աւազակախումբին անդամ Սկիւպցի Թօտորի, Քէօփրիւլիւցի Կէօրկի, Պուժէցի Վասիլ անուն աւազակներն են, որ Տամէի համարումը գրաւած էին, և Պուլկարիա պիտի փախչէին։

ՌՈՒՄԷԼԻԻ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ. — Սողոնի մէջ կ'կարդանք թէ Ռումէլիի մէջ գտնուող օտար հիւպատոսներն կարդացեր են ի պատասխանի պուլկար լրագիրներէ ոմանց ստայօդ հրատարակութեանց Կայս. Նահանգներու թերթերուն մէջ ալ պատասխաններ, և հաստատեր են անոնց ճշգրտութիւնը, այսպէս հերքելով պուլկար լրագիրներու քինախնդրական հրատարակութիւնները։

ՍԷԼԱՆԻԿԻ առեւտուրն օր ըստ օրէ կ'ընդարձակուի. Յուլիսին մաքսային հասոյթ գոյացեր 1,885,063 ղրչ., մինչ անցեալ տարի նոյն ամսուան մէջ գոյացած հասոյթն էր է 1,439,759 ղրուչ, որով այս տարի 446,304 ղրուչի հասոյթի աւելցութիւն մը կայ։ Այս տարի, մաքսային հասոյթը 1,766,655 ղրչ. աւելի պիտի ըլլայ՝ բաղդատմամբ 1904ի, 472,589 ղրչ.՝ բաղդատմամբ 1904ի։ Մաքսային գործառնութեանց աւելնալուն պատճառաւ, խնդրուեցաւ մաքսային վերատեսչութենէն որ աւելցուի պաշտօնէից թիւը։ Անցեալ Յուլիսին Սելանիկ ժամանեցին 384 չոգենաւ և առագաստանաւ, 45,847 թոնօ տարողութեամբ։ Արտածուեցաւ 9,547

թօնօ ապրանք, 21 թղթատարական ծրար (գօլի բոսթալ) և 2,882 արկղ։ Ներածուեցաւ 18,795 թօնօ ապրանք, 972 թղթատարական ծրար և 44 անասուն։

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅՔ. — Զեկուցուեցաւ մեր որ պէտք է, որպէսզի երբ կառավարական պաշտօնեայ մը պաշտօնէ դադրեցուցուի, շուտով քննուի անոր խնդիրը, դատն երկար ատեն չքաշէ, և վճիռն ըստ կարելւոյն շուտով տրուի, և եթէ պաշտօնեան յանցաւոր հռչակուի, պէտք եղած գործողութիւնը կատարուի, իսկ եթէ անպարտ հռչակուի, վերահաստատուի իր նախկին պաշտօնին մէջ, եւ կամ անոր հաւասար ուրիշ պաշտօնի մը։

ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ. — Մզկիթներու և բարեպաշտական հաստատութեանց մերձակայ հողերու և կալուածներու վաճառման ժամանակ թէեւ Տէֆթէրհանէի վարչութեան կողմէ քննութեան կ'ենթարկուին գնորդներուն վրայ. բայց երբեմն ապօրէն գործողութիւններ ալ կատարուելուն պատճառաւ, հրամայուեցաւ որ ասկէ վերջ բացարձակապէս ո՛ և է գործողութիւն չկատարուի այսպիսի տեղերու համար, մինչև որ հարկ եղած քննութիւնը լաւ մը չկատարուի, պատկանեալ իշխանութենէն արտօնութիւն չառնուի, և մինչև որ կատարելապէս չհաստատուի թէ փոխանցման մասին ո՛ եւ է անպատեհութիւն չկայ։

ԳՈՍՈՎԱՅԻ սատիկան—զօրաց հրամանատար Փաշ. Ղօլֆոյ պէյ Փալգանոֆլէն գացեր է քննութիւններ կատարելու համար։

ՊԱՏԻՒԻ ՀԱՄԱՐ. —Գոսովայի շրջակայ գիւղերէն մէկու մը բնակիչ Սէլֆէտտին անուն մէկն ուզելով Սալըռ անուն կնոջ մը պատիւը բռնաբարել, պատուախնդիր կինն սպաններ է այս վատ արարածը։ Անգիրը դատարան յանձնուած է։

ԱՆՁՐԵՒ.—Այս օրերս Իզմիրի և Մանիսայի մէջ ու շրջակայքը տեղացած անձրեւներէն բաւական վնասուեր է խաղողի բերքը։ Ցանարէն լրագիրներն կ'գրեն թէ Ցանատանի մէջ եկած տեղատարափ անձրեւներէն մեծապէս վնասուեր է խաղողի բերքը, և իրաց այս վիճակը մեծապէս պիտի ազդէ խաղողի և չամիչի գինին վրայ։

ԹՈՒԶԻ արտածումն արդէն սկսուեր է Իզմիրէ, և այս օրերս 1000 պարկ արտածուեր է նոր բերքէն դէպ ի Անգլիա։

ԿԱՅԾԱԿ.— Անցեալ ուրբաթ գիշեր կայծակ ինկեր է Պօլսէնի Ղարապ գիւղացի Հալիլի ատուին և փարախին վրայ, եւ չանթահար եղեր են 3 եզ և 26 ոչխար ու այծ։—Կայծակ ինկեր է նաև Սէնիչէի Սօնհօալ գիւղացի Մուհարրէմի տան վրայ, որ այրեր է կա՞ կարասիով միասին, և չանթահար եղեր են Մուհարրէմի կինն և 5ամեայ զաւակը, իսկ ծանրապէս վիրաւորուեր են Մուհարրէմի կնոջ մայրն և 12ամեայ եղբայրը, որ կ'ցնծան էին տան առջև։—Տեղատարափ անձրեւ մը միջոցին չանթահար եղեր է Բատովիթէ գիւղացի Հիւսէյին։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ.—Սէնիչէի շրջակայ գիւղերէն մէկու մը բնակիչ կին մը անցեալ օր անձնասպան եղեր է, քունքին հրացան պարպելով։

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱՅԻ Ղալաթիոյ, Բերայի և Պոլսոյ մասնաճիւղերը փակ պիտի մնան յառաջիկայ Բչ., Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ։

ՑՈՐԵՆ.— Այսօր հասաւ 30 վակոն Անատոլուէ և Ռումելիէ։ Գիներն են. — Անատոլու սպիտակ ցորենքթրա 39—39½ փր. օխան։ A 38—38½, B 37½—38. խառն 32—35. Կարծր 36—37½. Էքսթրա 39—40. Կակուղ Ռումելի 37½—38½. Կարծր 37—37½. Կակուղ Ռուսմանիա 39—40.

ԳՈՐԾԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Վերջին 15 օրուան մէջ Պաթումի ճամբով հասած ապրանքներուն գրեթէ մեծ մասը ծախուեցաւ մաքսային մթերանոցներուն մէջ, գլխաւորաբար Ամերիկայի համար։ Ամերիկայէ քիչ չատ խնդրանքը միշտ անպակաս է, մինչ Պերլինի և Վիեննայի հրապարակներուն վրայ այս միջոցիս գործերը կայուն են։

Մախուած ապրանքներն են.—Բիրման խալի, լաւ տեսակը 60—65 ֆր. և միջակը՝ 48—50 ֆր., քառ. մեդրը. Բիրման սէճճատէ, հատը 4½ ոսկիի։ Սարուգ խալի, ծախուեցան երկու բարէլ, մին 60 և միւսը 73 ֆր.ի քառ. մեդրը։ Խօրասան խալի, ընտիր Մէշէտի ապրանք, 48—50 ֆր.։ Թէպրիզ խալի, կ'արժէ 45—47 ֆր. քառ. մեդրը. չաբթուս ծախուեցաւ մէկ երկու բարթի Թէպրիզ սէճճատէ, հատը 480 ղր.ի։—Կէօրավան չծախուեցաւ, որովհետև վաճառորդները շատ ամուր կը բռնեն գիներն և 30—35—40 ֆր. կ'պահանջեն որակին ու տեսակին համեմատ, մինչ գնորդները շատ սուղ կ'գտնեն, քանի որ անցեալ տարի այս միջոցին 22½—25—27 ֆր.ի կրնային գնել այդ կարգը ապրանք մը։ Գնորդներուն ընդհ. կարծիքն այն է թէ այս ապրանքին գինն համեմատական չափով մը պիտի իջնէ, երբ ճամբան գտնուած ապրանքներն հասնին։

Մուսուլի ապրանք բաւական պատրաստ կայ, բայց գնող չկայ։ Այս ապրանքը, որուն համար տաք խնդրանք կար ասկէ առաջ, հիմա լքուած է, բայց գիները տակաւին թելնալու հակամէտ չեն թուիր։

Պէլուճի համար մեծ խնդրանք կայ, բայց ապրանքը կ'պակսի, և ճամբան գտնուածներն ալ հաշուեցոյցի վրայ կ'գնուին գրեթէ գոց և գնորդին բախտին։ Բայց վաճառող Պարսիկները բաց աչքով իրենք կ'վճռեն իրենց բախտը։ Շաբթուս մէկ երկու բարթի Պէլուճ ծախուեցան, միահաղոյն գնով, բայց գնորդներն ալ ծախողներն ալ գիտեն իրենց հաշիւն ընել, մեծ կտորները 65—70, միջակներ 40—42, նամազլըները 25—27 և բարձերն ու պայուսակները 10—12 ֆր. հաշուելով։

Քանի մը հարիւր կտոր Համատան նամազի ծախուեցաւ, հատը 13 ֆր.ի։ Այս տեսակին համար, որ շատ աղքատ ապրանք մ'է թէև, խնդրանք կայ, բայց ապրանք չկայ։ Պաղտատի ճամբով կուգայ և եկածը կ'ծախուի Ամերիկայի համար։

Մաքսային մթերանոցներուն մէջ թէև բաւական Աֆղանի ապրանք պատրաստ կայ, բայց ընտիր բարթիները կ'պակսին, մինչ փնտռուածն ընտիր, լայն ու խոշոր կտորներ են։ Այս ապրանքին գինը տակաւ կ'բարձրանայ. այժմ կ'արժէ 167½—170 ֆր.։

Խիվայի համար խնդրանք կայ միշտ, մեծ թէ փոքր ամէն կարգի ապրանքներու համար, բայց ապրանք չկայ. այս ապրանքին ժամանումները պակսած են, և գիներն ալ բարձրացած։ Մեծ կտորները 300—325 ֆր., չարփայի՝ 63—65 ֆր., նամազի՝ 35—40 ֆր. կ'արժեն։

Պարսկական հին խալիներու ընտիր բարթիները միշտ գնորդ կ'գտնեն, բայց ապրանք չկայ, և եկածն ալ կ'գնուի, բաւական է որ փնտռուած ապրանքն ու գինն յարմարին գնորդին։ Շաբթուս թէ՛ Մաքսատան մէջ և թէ դուրսը բաւական գործ եղաւ այս տեսակին վրայ։

Մեր բնիկ տեսակներուն գալով, չաբթուս բաւական գործառնութիւններ եղան Կեսարիոյ մետաքսեղէններուն վրայ, թէ՛ խալի և թէ սէճճատէ։ Եկած մետաքս խալիները (տապան և քէլլէի) կ'ծախուին, բաւական է որ ճաշակաւոր ըլլան թէ՛ նկարով և թէ՛ գոյներով։ Մետաքս խալիները թէև հատով կ'ծախուին, բայց քառ. մեդրը 2¼—2½—2¾ ոսկի կ'հաշուին, գործին համեմատ։

Զուտ բուրդ և բամբակ ճիճիմներու վրայ քիչ չատ խնդրանք կայ։ Շաբթուս Կիւրինէ բաւական քիլիմ հասաւ։ Այս ապրանքին սպառումը տակաւ կ'աւելնայ, և կանգունը 7½—8 ղրշ. կ'արժէ։

Իզմիրէ առնուած լուրերու նայելով, այս միջոցիս Կէօրտէսէ, Ուշագէ, Տէմիրճիէ և Գուլայէ ժամանումները մասամբ պակսած են, զի այգեկութքի պատճառաւ գործադործ ժողովուրդն իր այգիները կ'դիմէ, և ամէն տարի այս միջոցիս գործերը կ'պակսին։ Իզմիրի առաքումները կ'շարունակուին Լոնտոնի, Վիեննայի, Պերլինի և Համպուրկի համար։ Գիները գրեթէ նոյն են, թէև բուրդին գինը իջնալու հակամէտ չերևիր։

ՔՐՈՆԻԿ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ԹԷ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒՄԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԵՑԱՒ Ս. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Բիւզանդիոնի այսօրուան Ա. երեսին մէջ պատմած ենք թէ ի՛նչպէս դպրոցներու և կալուածներու վերադարձումը ծանուցուեցաւ Ս. Հայրապետին։ Ն. Ս. Օծութիւն տակաւին լուր չունէր բարեդէպ կարգադրութենէն, երբ, Օգոստ. 2ի իրիկունը, իր հրաժեշտի այցելը տալու գնաց Փոխարքային քով, և անգամ մ'ալ խնդրեց որ շնորհ ընէ փութացնելու դպրոցական ու կալուածական խնդրոյն լուծումը։ Ահա՛ այս առթիւ էր որ Ն. Վսեմութիւն բարի լուրը տուաւ Ս. Հայրապետին, որ օրհնեց և գովեց Կայսեր ողորմութիւնը, և իր օրհնութիւնները ձօնեց նաև Կոմսին ու Կոմսուհիին։

** Նոյն Թիֆլիզի Բիւզանդի երէկ իրիկուան հասած Օգոստ. 23ի երեկոյեան թերթին մէջ կ'կարդանք.—«Օգոստ. 17ին հրատարակեցինք Բեդերսպուրկէ հասած այն կարեւոր լուրը թէ Օգո. 14ի թուականով Կայսերական Հրովարտակով մը Հայ Եկեղեցւոյն վարչութեան և օրէնսդրութեան տակ դրուեցան Հայոց վանքերուն, դպրոցներուն և կրօնական հաստատութեանց վերաբերեալ ամէն անշարժ կալուածներն ու դրամները։ Լաւատեղեակ աղբիւրէ մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կ'տրուին մեզ. «Եթէ Կայսերական Հրովարտակին պարունակութիւնը ծանուցուածին պէս է, այն ատեն Ռուսիա Ռուսահայոց հանդէպ իր յարաբերութիւնները վերահաստատած կ'ըլլայ այնպէս ինչպէս էր մինչև 1903 Յնս. 25։ Այդ օրն էր որ կառավարական հրամանագիր մը օրինական նոր վիճակ մը գոյացուց Ռուսահայոց Եկեղեցւոյն համար։ 1836էն ի վեր Եկեղեցւոյ գոյութեան խարիսխը կազմող օրէնքն առանց պատճառի դադրեցաւ գործադրութենէ, առանց անոր տեղ ուրիշ մը դրուելու։ Նոր Ուքազը կ'հրամայէր որ Ռուսահայ Եկեղեցւոյ և միաբանութեանց վարչական ամէն իրաւունքներն եւ առնուէին։ Ռուսահայ եկեղեցիներուն, վանքերուն, դպրոցներուն և կրօնական ամէն հաստատութեանց պատկանող ամէն կալուածներն և ինչքերն երկրագործական Նախարարութեան ենթարկուեցան և չէնքերուն ու եկամուտներուն վարչութիւնն ալ ներքին գործոց Նախարարութեան յանձնուեցաւ։ Ամբողջ եկամուտները ներքին գործոց նախարարութեան կ'յանձնուէին, որոց նախ և առաջ 15%ն յատկացուեցաւ մատակարարութեան ծախուց և պահեստի դրամի։ Եկամուտներուն մնացեալ մասով պիտի հոգացուէին պետութենէն կախեալ ունեցող դպրոցներուն ծախքերն և կրօնական միաբանութեանց պէտքերը, որոց ելմտացոյցը ներքին գործոց նախարարութիւնը պատրաստեց առանց Կաթողիկոսին գործակցութեան։ Եկեղեցիին կալուածական իրաւունքն անուանական էր։

«Այս որոշման նպատակն էր կատարելապէս ոչնչացնել ռուսահայոց կրօնային իրաւունքները, և իրապէս ալ փակուեցան անոնց ժողովրդական դպրոցներն և տղաքներն ստիպուեցան ռուս պետական վարժարաններն յաճախել։ 1903 յունիսի հրամանագրին դէմ, Էջմիածնայ Կաթողիկոսը, Ռուսիոյ և Թրքահայ կղերին մեծերն աղերսագիր տուին Նիքոլա Կայսեր։ Թուրքիոյ Հայոց եպիսկոպոսներն, իրենց գլուխն ունենալով Կ. Պոլսոյ Պատրիարքը, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, Երուսաղէմի Պատրիարքը, Պարսկաստանի և այլ հայաբնակ վայրերու առաջնորդները նոյնպէս աղերսագիրներ մատուցին Ռուսիոյ կայսեր։ Վերջապէս այս միջոցին Կովկասի Փոխարքայ անուանուեցաւ Վարանցով Տաշքով իշխանը, և Երևանի գաւառին ալ, որուն մէջ է Էջմիածինը, կառավարիչ անուանուեցաւ Զօրավար Նաքաշիձէ իշխանը։ Այս երկու անձնաւորութիւնք խորհրդակցութեան մտան Կաթողիկոսին հետ, և արդիւնքն եղաւ Օգոստոս 14ի կայսերական հրովարտակը։ Արդէն նախապէս Կաթողիկոսին դիմումներուն վրայ խնդրոյն քննութեան համար Բեդերսպուրկի մէջ յանձնաժողով մը կազմուած էր, ներքին գործոց նախարար Մ. Պուլիկինի մասնակցութեամբ, բայց ո և է արդիւնք մը չունեցաւ։ Վերոյիշեալ հրովարտակին բարեդէպ որոշումը 14 օր առաջ յանակնկալս ծանուցուեցաւ Կովկասի լրագրաց մէջ։ Խնդրոյն կարեւոր կէտը ռուսահայ եկեղեցական կալուածներէն առելի, որոց արժէքն իբր 25 միլիոն ռուբլի կ'գնահատուի, ռուսահայոց կրօնական իրաւունքներուն իրենց վերադարձուիլն է։»

** Նոյն Թիֆլիզի Բիւզանդի տեղեկագիրն չէ հրատարակած Զարին Ուքազը, այլ միայն լուրն հաղորդած է։

Ս. Պատրիարք Հայրն այս առաւօտ Կայս. Պալատ գնաց, հետն ունենալով Ա. գործակատար Արիս էֆէնտին։

— Երուսաղէմէն կ'գրեն մեզ Օգոստ. 3 թուով. —«Հրաժարեցուցեալ Պատր. Փոխանորդին կողմէ Յլս. 28 թուով առ Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարք բողոքագիր մը հասաւ, յորում ի մէջ այլոց գրուած էր.— «Եղած անօրինութիւնն ինծ համար անակնկալ մը չէր, զի Վանուցդ ներկայ անկերպարան վիճակին մէջ ասկէ տարբեր կամ օրինաւոր բան մը չէր սպասեր։ Ուստի, Ձեր նոյն հրամանին համեմատ, յանձնեցի ծուծերը Տ. Արիստակէս վարդապետին, առով և ինքզինքս անպատասխանատու կը նկատեմ այսուհետև»։ —Հրաժարեցուցեալ Պատր. Փոխանորդն ուզած է իմանալ իր պաշտօնանկ ըլլալուն հարկեցուցիչ պատճառները, որք արդէն պաշտօնապէս զեկուցուած են Յուլիս 20 պաշտօնագրով թէ՛ ի Պատրիարքարան առ Տ. Մաղաքիա Ս. Պատրիարքն, և թէ առ Տ. Գէորգ Եպսկ. Երէցեանն։ Այլ եւ պատասխանելու պէտք չզգար Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարք, այլ Տ. Արիստակէս Վրդ. Խաչատուրեանէ հեռագրաւ տեղեկութիւն պիտի ուզէ թէ՛ փոխանորդական գործերը, են. յանձնած էր էրեն։ Որքան որ պաշտօնանկը «գործերն յանձնեցի» կ'ըսէ, բայց տասնգուցութեան առելի հաստատուն կերպով ճշտուելու համար Պատրիարքը կ'ուզէ Տ. Արիստակէս Վրդ.էն ուղղակի իմանալ յանձնուած ըլլալը կամ ոչ (*)։

«—Տ. Դանիէլ Տ. Վ. Յակոբեանն հրաժարեցաւ Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանի Տեսչութենէն։ Ս. Պատրիարքը սոյն պաշտօնին յարմար կ'նկատէ Տ. Մեսրոպ Վրդ. Նշանեանը, Վանքին արդի հաշուակալը։ Թէև Մեսրոպ Վ. չէ ուզեր ստանձնել, սակայն զինք համոզած են միաբան վարդապետները։ Յուսալի է որ Վարժարանի մտաւոր մակարդակը բարձրանայ։ Վանքն այժմ Ելմտացոյցի պատրաստութեամբը կ'զբաղի։ Կ'յուսացուի որ Վարժարանի յատկացուելիք գումարն ընդարձակուի, որպէս զի կարող ըլլայ արժանաւոր երկու ուսուցիչ եւ աւելցնել։»

— Բերայի աւագերէց Տ. Մկրեան Հայրը Ս. Պատրիարք Հօրմէն արտօնութիւն ստացած ըլլալով երկու շաբթուան համար Պարտիզակ կ'երթայ առաջիկայ Բչ.։

—Դալֆայեան Որբանոցի Խնամակալութիւնն իր վերջին նստին մէջ որոշեր է ծնողազուրկ և 7 էն 11 տարեկան որբուհիները միայն ընդունիլ հաստատութեան մէջ, ինչպէս Որբանոցին Ներքին կանոնագիրն ալ կ'պահանջէ։ Նաեւ որոշեր է տեղ չգտնուելուն պատճառաւ նոր դիմումներու չպատասխանել, մինչեւ որ նոր կանոնագիր մը պատրաստուի։ Ձեռագործութեան աւելի մշակելու համար ձեռնհաս ուսուցչուհի մը պաշտօնի պիտի կոչուի։

— Այրի Տիկին Նուրիկ Մ. Ալլալէմճեան ի հանգիստ հոգւոյ իր ողբացեալ ամուսնոյն Մանուէլ Գ. Ալլալէմճեանի, յառաջիկայ երկուշաբթի, 15 Օգոս., յանկապէս Ս. Պատարագ մատուցանել պիտի տայ Ազգ. Հիւանդանոցի Ս. Փրկիչ մատրան մէջ, եւ յետոյ ընդհանուր պատսպարելոց հացկերոյթ պիտի տրուի։ Կ'խնդրուի ազգականներէ եւ բարեկամներէ որ սոյն հրատարակութիւնն իբր հրաւէր նկատեն։

— Մայր Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կ'ծանուցանէ թէ՛ յառաջիկայ կիրակի Օգոս. 14, Ս. Աստուածածնի տօնն և Եկեղեցւոյ տօնախմբութիւնն ըլլալով, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ նոյն եկեղեցւոյն մէջ։ Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամ 12, Ս. Պատարագ՝ 2½։ —Նոյնպէս յառաջիկայ երեքշաբթի օր Օգոս. 16, Ն. Սրբազնութիւնը Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ կանանց համար Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։ Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամ 2, Ս. Պատարագ՝ 4։

(*).—Ինչպէս յայտնի է, Տ. Մաղաքիա Ս. Պատրիարք Հայրը, նկատելով որ Բաբերդի նախկին տեղապահ Արիստակէս Վ. Խաչատուրեան անկարող է վարելու Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարքէն իրեն յանձնուած պաշտօնը, և թէ Տ. Եղիշէ Վրդ. ի մօտոյ պիտի գայ Երուսաղէմէն, որոշեց որ մինչև նոր Փոխանորդին գալը՝ Տ. Գէորգ Եպս. առժամապէս վարէ գործերը։

ԾԱՆ. ԽՄԲ.

ՏՈՔԹՈՐ ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՖ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ կնքեց իր մահկանացու կեանքը, երէկ գիշեր, 75 տարեկան հասակին մէջ, խոր սուգի մէջ թողլով իր ամուսինը, զաւակունքն և բոլոր պարագաները։

Յուղարկաւորութեան տխուր հանդէսը պիտի կատարուի վաղը, կիրակի, ժամը 7ին (Ը. Թ.) Ֆէրիգիւղի Հայ Աւետարանականներու գերեզմանատան մատուռին մէջ։

Կէտիք Փաշա, 13/26 Օգոստոս

Մահազդ չընդունողներէ կ'խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՆԱՑԻՕՆԱԼԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ՃԱՊՈՆԱԿԱՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՄՍ ԼԱՄՍՏՈՐՖԻ

ՃԱՊՈՆԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐԱՆԱՒ ՄԸ ԸՆԿՂՄԱԾ

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոս. 25.—Ռուս Արտաքին գործոց նախարար Կոմս Լամստորֆ հաշտութեան խնդրոյն վրայ յօրինուած յայտարարութիւններ ըրաւ, որոնք շատ դէշ տպաւորութիւն գործեցին։ Կ'վախցուի որ նոր գժտութիւններ ծագած են բանակցութեանց մէջ։

ՎԻԵՆՆԱ, 26.—Լօնտ. Անտ-ի Բորգամաթէ թղթակիցը լուր կուտայ հաւաստի աղբիւրէ իմանալով թէ Մ. Վիթդէ շատ վշտացեր է կոմս Լամստորֆի այն յայտարարութեան վրայ թէ Ռուսիա, ի՛նչ կերպով ալ որ ըլլայ, ո՛ և է պատերազմական տուգանք չպիտի վճարէ։ Ռուս թերթերն հրատարակեցին այն յայտարարութիւնները, որոնք նախապէս Մ. Վիթդէի յայտագրուած չէին։ Մ. Վիթդէ ըսաւ թէ այս վճռական և յանկարծական յայտարարութիւնը կ'զրկէ զինքը հաշտութիւն կնքելու վերջին միջոցէն։ Մ. Վիթդէ այնքան անակնկալ կ'գտնէ կոմս Լամստորֆի այս յայտարարութիւնն որ կ'առարկուի անոր վաւերականութեանը վրայ, քանի որ, կ'ըսէ, անկարելի է որ իրմէ առաջ թերթերը կարենային իմանալ այսպիսի կարեւոր յայտարարութիւն մը։ Ճաբոնցի պատուիրակներն յայտարարեցին Մ. Սադոյի միջոցաւ թէ այս յայտարարութեանց դիւանագիտական և պաշտօնական հաստատութեան կ'սպասեն Բորդսմութէ մեկնելու համար։ Ճաբոնցիք 600 միլիոն ռուբլի կ'պահանջեն Սախալինի համար։

ԲՈՐԴՍՄՈՒԹ, 25.—Րէօյթէրի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Մր. Ռուզվէլդ նորէն հեռագիրներ ուղղեց Բեդերսպուրկի Ամերիկեան դեսպան Մր. Մայէրի։ Այնպէս կը կարծուի որ Նախագահը կ'ջանայ համոզել Զարն որ կարգադրէ վճռի առարկայ խնդիրները, որոնց մասին Ճաբոնի պահանջումները դեռ չէ ընդունուած Ռուսիոյ կողմէ։

—Նիւ Եօրք Թայմզ կ'ըսէ թէ Պարոն Քոմուրայի քարտուղար Մ. Սադօ յայտարարեց թէ Սախալինը բաժնելու համար Ճաբոնի ըրած առաջարկը վերջնական մ'է, և Մ. Վիթդէ խնդիրն հաղորդեց Բեդերսպուրկ, բայց դեռ վերջնական պատասխան մը չստացաւ Զարէն։

ԼՈՆՏՈՆ, 25.—Չիֆուէ կ'հեռագրուի Սէնթրըլ Նիւզի.— «Ճաբոնական Բինծօ—Մարու փոխադրանաւն ուրիշ նաւու մը բաղխելով ընկղմեցաւ։ 127 զինուոր խեղդուեցան։ Նաւազներն ու զինուորներն ազատուեցան միւս նաւուն կողմէ։»

ՓԱՐԻԶ, 25.—Ճաբոնական պատուիրակ Մ. Տաքահիրա յայտարարեց թէ ո՛ և է օգուտ չպիտի ունենայ Մր. Ռուզվէլտի միջնորդութիւնը։ Ռուսիա թէև պիտի հաւանի 50 միլիոն ոսկեփիւն տալ, բայց Ճաբոն կ'պնդէ որ Ռուսիա 120 միլիոն ոսկեփիւնի փոխարէն գնէ Սախալինի հիւսիսակողմը։ Հաւանական է թէ առաջարկուի որ Ճաբոնցի և Ռուս պատուիրակները իրաւարար ատեան մը կազմեն,

ՕՅՍՏԸՐՊԷ, 25. — Հաշտութեան կնքումէն վերջ, Միքատօն Ճաբոնական նաւատորմին մը հետ պիտի ճամբորդէ Եւրոպա, ընկերակցութեամբ ծովակալ Թօկօյի։ Միքատօն նախ պիտի այցելէ Անգլիա, և պիտի տեսակցի զինակցին՝ Էտուարտ Թագաւորին հետ. ապա պիտի այցելէ եւրոպական բոլոր մայրաքաղաքները, առանց բացառութեան։

ԲԵՏԵՐՍԲՈՒՐԿ, 25.—Ծովակալ Նէպոկադովի նաւաբաժինին բոլոր սպաները վտարուեցան ռուս նաւատորմէն։

ԲԵՏԵՐՍԲՈՒՐԿ, 24. — Սպարապետ Լինեւիչ կ'հեռագրէ Զարին՝ ամսոյն 22 թուով. —«Ամսոյս 20ին ընդ առաջ ղըրկուած մեր մէկ ջոկատը Հայլունկչէնկի Նահանգին Զինհոյի հովտին մէջ գրաւեցին Լակուցիանցին, և հեծելազօրքեր զրկուեցան դէպ արևմուտք, թշնամի դիրքերն հետազօտելու համար։ Մեր մէկ ուրիշ ջոկատն յարձակեցաւ Ճաբոնցի յառաջապահներու վրայ ի Շիմիանցի, ցրուեց զանոնք և յաջողեցաւ գրաւել անոնց յառաջացեալ խրամները։ Երրորդ ջոկատ մը յառաջացաւ դէպ ի հարաւ, Մօլէյչանկի կողմէն, և մեր հրետանիին կրակին օգնութեամբ ստիպեց թշնամին թողուլ լեռան կիրճը, և նահանջել դէպ հարաւ. երեք գունդեր զրկուեցան Նուլանդի ճաբոնական դիրքերուն դէմ։ Մինչ մէկն յարձակում մը կ'գործէր՝ միւս երկուքը կը պաշարէին թշնամիին կողերը։ Առաջին գծին վրայ գտնուող խրամները գրաւող ճաբոնցիք եա քաշուեցան։ Իրենց եաքը թշնամին ստիպուեցաւ մեր հրետանիին կրակին տակ թողուլ իր գրաւած գլխաւոր դիրքը, և Սանճանէ դէպ հարաւ քաշուիլ մինչև 5 վերստ տեղ։ Ճաբոնցիք հակայարձակում ըրին թէև իրենց կորուսած դիրքերը ձեռք ձգելու համար, բայց եա մղուեցան, և բոլոր ջոկատներն իրարու միանալով, հետազօտութիւն մը կատարեցին դէպ ի Սանճանի դիրքը։ Ամսոյս 21ին, ի Բօրէա, ճաբոնական ջոկատ մը յառաջ խաղաց դէպ ի Բիանքալոնի, բայց եա մղուեցաւ։»

ԲԱՐԻԶ, 26.—Պանիթայի մէջ իր համմանուհիին հետ ձերբակալուեցաւ Կալէյ, որ Բօնդուառ Նասիօնալ տ'Էսքօնդի մէջ ծանօթ գողութիւնը գործեց։ (Տես Բ. էջ։)

"Կ. ՊՈԼՍՈՅ„ ԵՒ "ՖՈՒՐՆԻԷԻ„

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոս. 25.—Բորգամաթէ կ'հեռագրուի Մօրնինկ Բօսթի թէ Ճաբոն երէէ ֆլիթ պատերազմական տուգանք պահանջեց։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Ռուսիա պատրաստ է 1,250 միլիոն ֆր. միայն պատերազմական տուգանք վճարել։

ԼՈՆՏՈՆ, 25, — Թայմզի Բորգամաթի թղթակիցն կ'հեռագրէ. — «Ճաբոնական աղբիւրէ իմացայ թէ Սախալինի և պատերազմական տուգանքի համար Ճաբոնի ըրած առաջարկը վերջնագիր է։»

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

(ԼՈՒՐԵՐ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԹՂԹԱԲԵՐՈՎ- ՕԳՈՍՏՈՍ 24.)

ԴԷՊ Ի ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒԶՎԷԼՏԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԲՈՐԴՍՄՈՒԹ, Օգոստ. 23.—Լաւատեղեակ շրջանակի մէջ չեն հաւատար թէ հաշտութեան բանակցութիւնք այսօր վերջնապէս խզուին։ Նախագահ Ռուզվէլդ իրաւունք կուտայ պատերազմի ծախուց համար Ճաբոնի պահանջումին, բայց միւս կողմէ Ռուսիա կ'պնդէ թէ ո՛չ թիզ մը հող պիտի տայ և ոչ ալ կոպէկ մը պիտի վճարէ իբր պատերազմական տուգանք։ Մր. Ռուզվէլդ կ'առաջարկէ որ Ռուսիա ամբողջապէս կամ կիսով վերագնէ Սախալինը, այնպիսի գումարով մը, որուն քանակութեան վրայ եթէ պատերազմող երկու տէրութիւնք չկարենան համաձայնիլ, ապա այս բանին համար կազմուելիք իրաւարար ատեան մը որոշէ զայն։ Մախուման այս գինը, և Մանչուրիոյ չինական երկաթուղւոյն համար Չինու կողմէ Ճաբոնի վճարուելիքը, և Ռուս գերիներուն ծախուց համար Ռուսիայէ առնուելիք դրամներուն ընդհանուր գումարը կ'հաւասարի Ճաբոնի պատերազմական ծախուց ընդհ. գումարին։

ՊԵՐԼԻՆ, Օգոս. 23.— Բորգամաթէ կ'հեռագրեն առ Լօտ.Անզայկեր.—վստահաբար կրնամ ծանուցանել որ Ռուսերն երէկ իրիկուան նոր հրահանգներ ստացան Բեդերսպուրկէ թէ ո և է կէտի մը վրայ զիջում չպիտի ընեն։ Ընդհակառակն Ճաբոնցիք հասկցնել կ'ուզեն թէ զիջումներ ընելու պատրաստ են։ Մր. Ռուզվէլդի և ռուս պատուիրակներուն միջև տեղի ունեցած վերջին բանակցութեանց մասին հետեւեալ իրողութիւնները կ'ծանուցուին. «Երէկ Սպիտակ Տանէն հոս հասաւ երդուեալ սլագիր մը, որ Նախագահէն նամակ մը բերաւ Մ. Վիթդէի։ Երբ սա պատասխանը պատրաստեց, իմացուեցաւ որ ծածկագրի բանալին չունենալուն համար, չպիտի կրնայ հեռագրով տալ զայն Մր. Ռուզվէլդի փափաքին համաձայն. և զայս հաղորդեց ի Ուաշինկդըն։ Հետեւապէս Մր. Ռուզվէլդ աւելի ընդարձակ կերպով բանակցիլ կարենալու համար պաշտօնեայ մը ղրկեց ծածկագրի բանալիով մը մէկտեղ. այն ատեն Մ. Վիթդէ պատասխանեց։ Այս երկու պաշտօնէից ներկայութիւնն առիթ տուաւ զանազան ենթադրութեանց։ Մ. Վիթդէ ըսաւ թէ չի կրնար Մր. Ռուզվէլդի գրութեան պարունակութեան վրայ տեղեկութիւն տալ։

ԲՈՐԴՍՄՈՒԹ, Օգոստ. 23. — Կ'հաստատեն թէ Պարոն Քոմուրա այս օրուան նիստին մէջ պիտի հաւանի Նախագահ Ռուզվէլդի առաջարկած իրաւախոհութեան։

ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԿ, Օգոստ. 23. — Նիքոլա կայսրն այսօր յետ միջօրէի ունկնդրութեան ընդունեց Ամերիկեան դեսպանը։

ԲԱՐԻԶ, Օգոստ. 23. — Բորգամաթէ կ'հեռագրեն Մօթէնի.—Կացութիւնը յուսալից է. թէև Մ. Վիթդէի Բեդերսպուրկէ ընդունած հրահանգներն աւելի խիստ են այսօր, Մ. Վիթդէ կ'յուսայ որ վերջապէս Ռուս կառավարութիւնը պիտի հաճի իրաւախոհութեան մը յանձնել Սախալինի ամբողջ կամ մասնակի վերագնման համար, բարձր գումարով մը։ Ճաբոնցիք Մր. Ռուզվէլտի խորհուրդին վրայ ընդունեցան այս առաջարկը։ Խնդրոյն վճռական քուէն այժմ ոչ Թօքիօյի, և ոչ ալ Բորգամաթի մէջ է, այլ ի Բեդերհօֆ։

(Neue Freie Presse, Օգոս. 24, Եչ.)

Յառաջիկայ Բչ. օր Ս. Աստուածածնի Տօնին առթիւ Ղալաթիոյ Սակարանը գոց կ'մնայ։

ՄԹՂԱՆԱՒՈՐԱԿԱՆ

ՍԱԿԱՐԱՆ ՂԱԼԱԹԻՈՅ

ՓԱԿՈՒՄ

Օսմանեան Միացեալ	Օ. Բ.	98	36
Ամէնէն բարձր գին	»	98	39
Ամէնէն վար գին	»	98	34½
Ռումելի Երկաթուղի	ֆր.	129	75
Ամէնէն բարձր գին	»	130	25
Ամէնէն վար գին	»	129	75
Թրանսվալ	»	79	—

ԲԱՑՈՒՄ, 13 Օգոս.

Օսմանեան Միացեալ	Օ. Բ.	98	34
» » ժամ 4ին		98	34
Ռումելի Երկաթուղի	ֆր.	129	75
» » ժամ 4ին		129	75
Թէժիրի բաժնեթուղթ	»	18	—
Եգիպտ. Բէջաի Ծանանէ Ա.	ֆր.	310	75
» » » Բ.	»	269	75
Բարսքի Կ. Պոլսոյ	»	513	—
Անատոլուի Երկթ. պրոթ.	»	527	—
» » բաժնթ.	Ա. Բ.	16	35
Օսմ. Ապահովագր. Ընկ.	»	4	—
Թրամվէյ բաժնեթուղթ	ղրշ.	750	—
» Ժուիսանս	»	262	½
» պարտաթուղթ	ֆր.	488	—
Տէրքոս ջուրի Ընկ.	»	243	—
Պոլսոյ Քարաքիւղն	»	725	—
Պանք տը Սալօնիք	»	190	—
Թրանսվալ	»	80	—
Քարտալ		150	—
Գազարիք Իզմիրի	»	580	—
Հելլենական 5% 1881	»	270	—
Բաժնեթուղթ Լուբիամի	»	58	50
Հելլենիկ. պարտաւոր. թուղթ	»	428	—
» նոր »	Ծ. Օ. Բ.	3	98
Շիրքէթի Խայրիէ	Օ. Բ.	32	—
Թէլմաքքիի բաժնեթուղթ Ա.	ֆր.	27	—
» » Բ.	»	18	—
» պարտաթուղթ	»	495	—

ՄԹԻԼԱՆՑ

Օսմ. Միաց. 1 օրուան	Օ. Բ.	1.87½	1.50
» » 4 »	»	4.50	—
Ռումելի Երկթ.	ֆր.	1.50	—

ՕՍՄ. ՊԱՆՔԱՅԻ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳԻՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

	ՎԱՃԱՌՈՒՄ	ԳՆՈՒՄ
Լոնտոն 3 ամիս	110 20	109 25
» չէք	110 05	109 25
Փարիզ 3 ամիս	22 76¼	22 96¼
» չէք	22 86¼	22 96¼
Պերլին մարք	18 57	18 67
Վիեննա քուրոն	21 80	21 90

ԸՆԹԱՑԻԿ ԴՐԱՄՆԵՐ

Անգլիական ոսկի	ղրշ.	109	32
20 ֆրանքնոց	»	87	13
20 մարքնոց	»	107	—
Ռոս Իմբերիալ	»	91	—
Քրէտիթ	»	51	04
Մէճիտիյէ արծաթ	»	107	38
Պէշլիք	»	104	20
Նոր Վեթալիք	»	103	20
Ռուսպ Թղթադրամ	»	8	65

Անուր Ա. Անգլիական, Ղալաթիա

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԱՆՔ

ԼՈՆՏՈՆ, Օգոս. 25

Օսմանեան Միացեալ փոխ. Ա. Բ.			90	18
» » գոց.		»	90	25
Օսմ. Կայս. Պանքա		»	13	75
Եգիպտական Միացեալ		»	105	75
Անգլ. Կոնսոլիտէ		»	90	56
Հելլենական Փոխ.	1881	»	43	50
» Մոնոպոլ		»	54	—
Փորթուգ. փոխառ.	1892	»	101	—
Թրանսվալ		»	3	06
Ճապոնական 4%		»	88	63
Ռուսական			89	50
Փոխան. Ռոմելի վրայ		»	25	28¾
Դրամազեղչ		»	2	½

ՓԱՐԻԶ, Օգոս. 25

Օսմանեան Միացեալ փոխ.			91	57
» » գոց.			91	57
Ռումելի Երկաթուղի		ֆր.	132	—
Օսմ. Կայս. Պանքա		»	594	—
Ծխախոտ բաժնեթղթ.		»	414	—
Օսմ. Մոնոպ. Նոր փոխառ.	4%	»	476	—
Իտալ. Ռանթ 5%		»	99	75
Ֆաչար Լիւոն		»	1134	—
Պանք տը Բարի		»	1438	—
Ռուսական			89	20
Թրանսվալ		»	81	—
Փոխառութիւն Պաշտպ.	1894	»	488	—
Սպանիական արտաքին		»	91	60
Իտալական Ռանթ		»	105	30
Ձեռ Լոնտոնի վրայ		»	25	170
Դրամագլուխ Օրաւ. Պանքայի			3	—

ՊԵՐԼԻՆ, Օգոս. 25

Օսմ. Միացեալ			89	90
Զէնտարար փոխառութիւն	1903		87	90
Անատոլուի Երկ. պարտաթ. մարք			103	30
» » բաժնեթ. 60%		»	118	40
Ռուսական 4%		»	88	90
Ռումելի Երկաթուղի		»	135	—
Փոխ. Լոնտոնի վրայ 3 ամս.		»	20	345
Դրամազեղչ			3	

ՎԻԵՆՆԱ, Օգոս. 24

Փոխան. Փարիզի վրայ	քուրոն	95	36
» Լոնտոնի վրայ	»	239	90
Ռումելի Երկաթուղի	»	142	25
Օսմ. Ծխախ	»	381	—
Դրամազեղչ		3	—

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԼԻՍԷ

Վարիչ Մ. Ժ. ՖՈՌ

Բերա, Տէփէպաշի, Ն°. 2. — Մասնաճիւղ Գատըգիւղ, Մօտա.

Մօտայի վարժարանը կ'վերաբացուի Սեպտ. 5/18ին, իսկ Բերայի վարժարանը Սեպտ. 7/20ին։ 20—1

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՈՒՑ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

31 ՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

1890 ՏԱՐՈՒՈՅ 1,999,500 ՈՍԿԻԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ

1905 Օգոստոս 1/14

8901էն 8950	111501էն119550
18301— 18350	123751—123800
30951— 31000	124901—124950
32951— 33000	144301—144350
35351— 35400	148501—148550
42151— 42200	153451—153500
49451— 49500	154201—154250
62801— 62850	164051—164100
63601— 63650	168451—168500
72601— 72650	177001—177050
74351— 74400	177101—177150
75101— 75150	182801—182850
77551— 77600	192151—192200
84601— 84650	193001—193050
86901— 86950	197651—197700
87201— 87250	200851—200900
88201— 88250	206201—206250
92801— 92850	210751—210800
108501—108550	225001—225050
115651—115700	226101—226150
119051—119100	— —

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՂՏՆԻՔ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ, ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՐԿԱՅՆԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ

Բրօֆ. Լէյնըրտ։—Թարգմանեց անգլիերէնէ Սամուէլ Գ. Վարժապետեան։— Կ. Պոլիս։ Տպագրութիւն Յ. Մատթէոսեան, 1905

Հետաքրքրաշարժ, հրապուրիչ, զբօսալի և ամէն սեռի ու հասակի յոյժ պիտանի գրքոյկ մը, 248 երեսներէ բաղկացեալ։ Թղթակազմին գինն է 8 դահ., լաթակազմինը՝ 10 դահ.։ 10էն աւելի գնողներու 15 առ հարիւր և 50է աւելի գնողներու 20 առ հարիւր զեղչ։ Կեդրոնատեղի՝ Մատթէոսեան տպարանն և Պալենց գրատունը։

8—3

ՀԱՃԻ ՇԱՀԻՆ

Հայ վաճառական դասուն ազնիւ պաշտօնէից և մեծայարգ դասատուաց համար բացառութիւն մ'ըլլալով, Հաճի Շահին յանձնարարուած հանդերձեղինաց վաճառատունն շէք և ֆօյսլօռ հագուստ կ'շինէ սպառէլ։ 30% կանխիկ և մնացորդն 3 ամիսէն և կամ շաբաթական 20 ղրշ. վճարմամբ՝ էնգլիզ խանուֆլաննէ մը երաշխաւորութեամբ։ Հաճի Շահին վաճառատան բուն տէրը, Արտակ Մօսիկեան, իր վաճառատունն փոխադրած է Կ. Պոլիս, Մահմուտ Փաշայի փուռին դէմ, Մեծ Եալտըզ խան, վարի յարկը թիւ 16։ Ընտիր կերպասներ և առաջնակարգ գործաւորութիւն։ 20—13

ԱՐԲԵՑՈՂ ԽԱՂԱՄՈԼԸ

ԿԱՄ

ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ ՄԱՀԷ ԱԶԱՏՈՒԱԾ

Ա.

Օդափոխութեան եղանակին մէջ ծովեզերեայ վայրեր լեցուած են ամէն դասակարգի պատկանող ընտանիքներով և անհատներով, որք ծովուն ջուրէն բուժում, ապաքինում և կազդուրում կ'ակնկալեն իրենց տեսակ տեսակ ախտերէն և հիւանդութիւններէն, ինչպէս ի հնումն Պրոպատիկէի աւազանին շուրջն սպասող հիւանդները։

Մեծ Կղզիին ծովեզերեայ զբօսարանին պարտէզին մէջ դէմ դէմի նստած են, սեղանի մ'առջեւ երկու պարոններ, Զարեհ և Գուրգէն, երկուքն ալ միեւնոյն ախտէն, ջղային հիւանդութենէ մ'է որ կ'տառապին, և բժիշկներն յանձնարարած են գոնէ երկու ամիս ծովու լոգանք ընել։

—Անիծեա՜լ ջիղեր, կ'գոչէ Զարեհ, ի՛նչ պիտի ըլլայ ասոր վախճանը. եթէ երիտասարդութեանս մէջ ա՛յս աստիճան կը տառապիմ. ի՛նչ պիտի ըլլայ վիճակս ծերութեան մէջ։

—Այդքան երիտասարդ չէք, կարծեմ, ըսաւ Գուրգէն ծիծաղելով. համակակից ըլլալ կ'երեւինք, ես յիսունեօթ մ'եմ այսօր։

—Շատ կ'սխալիք պարեկամս, պատասխանեց Զարեհ, տխուր ձայնով մը հառաչելով, դեռ. երեսունը նոր բոլորեցի։

Գուրգէն զարմանքի և կասկածանքի նայուածքով մը Զարեհին ոտքէն մինչեւ գլուխը չափեց։

—Իմ սպիտակ մազերս են որ ձեզ այդպէս խորհիլ կուտան, ըսաւ Զարեհ. իրաւունք ունիք, դուք չէք միայն այդպէս խորհող, շատերը զիս 50—60 տարեկան կ'համարին, սակայն 30է վեր չէ իմ տարիքս, վստահ եղէք։

—Ուրեմն, ըսաւ Գուրգէն, կա՛մ Բնութեան մէկ քմահաճոյքը պէտք է փնտռենք ասոր մէջ և կա՛մ տարօրինակ սարսափի մը պէտք է վերագրել ձեր մազերուն սպիտակութիւնը։ Շատ տեղեր կարդացած եմ որ յանկարծական սաստիկ վախը մարդս կերպարանափոխ է ըրած, մազերը վայրկենապէս սպիտակի վերածելով, սակայն ես այդպիսի պատմութիւններու հաւատք ընծայողներէն չեմ և զանոնք առասպել կ'համարիմ, գոնէ այդպիսի անձ մը դեռ չեմ տեսած աչքերովս։

—Ձեր գիմացինը մին է անոնցմէ, ըսաւ Զարեհ յուզմամբ, ժամեր կան որոց մէջ մարդուս երակներուն մէն մի կաթիլ կը սառի և մահը, իր բոլոր սարսուռներով, անոր մօտ կ'հասնի, և մարդս իր բոլոր կենաց մէջ այն անհերկու ժամը միտք բերելով կ'սարսռայ, կ'յուզուի և կ'տառապի։

—Եթէ ձեր պատմութիւնն ինծ ևս հաղորդելն զձեզ չափազանց չյուզեր, պիտի խնդրէի որ հաճիք պատմել ինծ. նախ հետաքրքրութիւնս յագեցնելու համար կ'ուզեմ լսել, ապա, սակայն, կարեկցութենէ մղեալ այս խնդիրը կ'ընեմ, քանզի ձեր գլխէն անցածը խիստ զարհուրելի բան մ'ըլլալն արդէն կ'գուշակեմ։

—Ծէշդ առանկ ալ է, պատասխանեց Զարեհ, և եթէ ինծ ուշադրութիւննիդ շնորհելու ըլլաք, կենացս է՛ն ահռելի ժամուն սոսկալի նկարագրութիւնը պիտի ընեմ ձեզի։

Զարեհ տխրու մը ոլորելով այսպէս սկսաւ իր պատմութիւնը.

—Հայրս հանգստեան համեստ Թոշակով մը կ'ապրէր, երբ մեռաւ՝ կարեւոր ժառանգութիւն մը չձգեց մեզի. ուստի մայրս և ես, հօրեղբօրս շնորհիւ բաւական բարեկեցիկ կեանք մը կ'անցընէինք։ Հօրեղբայրս հարուստ էր բայց հիւանդոտ, և ինծ միայն անքան դրամ կ'դրկէր որ հազիւ թէ իմ դպրոցական ծախքերուս կ'բաւէր։ Խնայելով, սակայն, ինծ կանոնաւոր կերպով ղրկած դրամներէն, կրնայի ընկերներուս հետ տեսակ տեսակ զուարճութեանց հետեւիլ և մանաւանդ Բագոսի ծառայել, կանանց սեղանին առջեւ անոր խնկարկելով, և կարեւոր զոհեր բերելով։ Խաղամոլութիւնն երիտասարդին համար էն հրապուրիչ զուարճութիւնն է, ընկերներս ալ զիս հետզհետէ քաշեցին և այս կործանարար և աւերիչ մոլութեան զիս վարժեցուցին։ Հօրեղբայրս իմանալով, խաւիւ արգիլեց ինծ և երդում ըրաւ որ փարա մ'անգամ չպիտի ղրկէ ինծ, եթէ չհրաժարիմ այդ վատ և կործանիչ խաղէն։ Աւա՜ղ, սակայն, անօգուտ եղան խրատ, յորդոր և պաղատանք։

Ատեն մը զգուշացայ, օր մը սակայն ընկերներուս հետ մէկտեղ լաւ մը զբօսնելէ և գլուխնիս տաքցնելէ ետեւ կանանց սեղանին շուրջը բազմեցանք։ Մինչեւ կէս գիշերն անցած խմեցինք և խաղացինք. խանդարեալ ուղեղով տուն դարձայ և անկողին նետուեցայ։ Արեգակը պատուհաններէս ներս էր արձակած իր ճառագայթները, երբ յանկարծ արթնցայ, հազիւ կարող անցեալ գիշերուան դժբախտութեանս վրայ լրջօրէն խորհելու։ Գիտէի որ բախտը չէր ժպտիլ ինծ. գիտէի որ կորսուած, չէի գիտեր սակայն կորուստին քանակը. դուրս ելայ, ընկերներէս մին ինծ պատահեցաւ. սարսափեցայ, և կարծես շանթահար եղայ երբ նա ինծ հաղորդեց թէ 500 ոսկին կ'անցնէր պարտքս, զոր երեք օրէն վճարելու էի անպատճառ։

Խելքս կորսուի այս անակնկալ յայտնութեան վրայ, ոտքերս և սրունքներս կ'դողդղային և հազիւ կարող եղան զիս տուն տանիլ։ Անկողնին վրայ նետուեցայ և արցունքի հեղեղներով թրջեցի, ողողեցի մահիճս։ Սկսայ անիծել ինքզինքս, որոշեցի այլեւս ոչ խմել, ոչ ալ խաղի թուղթի դպչիլ ձեռքս, եթէ անգամ մ'ալ այս անել և ահռելի կացութենէս ազատէի։ Բայց ի՛նչպէս, ո՞վ փոխ պիտի տար ինծ, անկարելի ուսանողիս, 500 ոսկի առանց ստոյգ երաշխաւորութեան, թէեւ խիստ բարձր տոկոսով։ Գիտէի որ ի զուր են դիմումներս, սակայն և այնպէս երեք չորս տեղ դիմեցի, ոչ ոք ականջ դրաւ խնդիրքիս։

Տուն վերադարձայ, գրասեղանիս գզրոցէն ատրճանակս հանեցի, փորձի համար անոր փողը քունքիս դպցուցի, պաղ երկաթը սարսռացուց զիս, ջիղերս համակ ցնցուեցան, նոյն վայրկեանին աչքիս դպաւ մօրս լուսանկարը պատին վրայ։ Մայրս, իմ զաւկս ալսարհի վրայ, կարծես տխուր աչքերը վրաս էր ուղղած, կարծեցի անոր լալագին ձայնը լսել, «ազա՛ս, սիրեցեալ Զարեհ, չիմացեր որ ինծ ո՛րքան ցաւ ու վիշտ պատճառած ես արդէն և այժմ այս մահացու հարուա՞ծն ալ պիտի տաս մայրական սրտիս...»։

Իսկոյն զէնքը գրպանս դրի և հօրեղբօրս տունը գացի, թէեւ նա երդում էր ըրած տասը փարա իսկ չվճարել արբեցութեամբ և խաղամոլութեամբ ըրած պարտքերուս ջնջման համար, սակայն վերջին փորձ մ'ալ ընել ուզեցի, դեռ կենացս վախճանն չտուած, նախ փորձ մ'ալ և ապա որոշմանս գործադրութիւնը։

Ցանկարծ և յանակնկալս հօրեղբօրս աչքին անկուեցայ. նա իր Թիկնաթոռէն վեր ցատկեց սարսափահար, խոժոռ աչքերը վրաս ուղղեց և իսկոյն հասկցաւ թէ ի՛նչ բան զիս իրեն կ'առաջնորդէր։ Դալկահար, ծիւրած, յուսահատ մէկն էր որ իրեն կ'ներկայանար, որոյ երիտասարդական Թարմ կայտառութիւնը խանգարուած, աւրուած էր գինեմոլութեամբ, և երկար, անքուն գիշերներ կանանչ սեղանին շուրջն անցուցած ըլլալով։ Առանց ձեռքս սեղմելու կամ հրաւիրելու որ նստիմ, հօրեղբայրս պոռաց. «Փարա մ'ալ չեմ տար, կորի՛ր աչքիս առջեւէն, արդէն ըսած էի քեզի, գնա՛, գլխուդ ճարը տես, կուտ մ'անգամ չեմ տար, հասկցա՞ր...»։

«Շատ լաւ, հօրեղբայր,» ըսի իրեն յուսահատ հանդարտութիւնով, «ուրեմն մնաք բարեաւ ցմիշտ, հաճէ վերջին բարեւս հաղորդել մօրս։» Այսպէս ըսի և դէպի դուռը յառաջանալ սկսայ։

«Կեցի՛ր ծօ,» գոռաց հօրեղբայրս, որ աչացս և շարժուձեւիս մէջ կարդացած ըլլալու էր նպատակս և որոշումս, «կեցի՛ր. նստէ՛, պատմէ՛։»

Հօրեղբայրս դիմացս նստելով գլուխը երկու ձեռքերուն կոթնցուց և ականջ կը դնէր պատմութեանս առանց զիս ընդմիջելու, սակայն երբ 500 լիրա պարտքս յիշեցի, յուզմամբ վեր ցատկեց աթոռէն և անարգական խոժոռ ակնարկ մը նետեց վրաս։

«Ահա ամէն բան պատմեցի քեզի, հօրեղբայր իմ, ըսի, կեանքս, պատիւս, ներկաս և ապագաս քու ձեռացդ մէջ է, քեզմէ է կախեալ. ըրէ՛ ինչպէս որ կամիս։»

Լուռ, անձայն, գլխիկոր ելաւ հօրեղբայրս նստած տեղէն, և սկսաւ սենեակին մէջ վեր վար չըջիլ. իր դիմագիծներուն փոփոխութենէն կ'հասկնայի թէ սրտին խորերուն մէջ ներքին բուռն պայքար մը տեղի կ'ունենար. ի՛նչ պիտի ըլլար արդեօք վախճանը։ Ի վերջոյ հօրեղբայրս նորէն նստաւ, պահ մը երեսս դիտեց և կեղծեալ բուռն հանդարտութեամբ մը ըսաւ.

«Չպիտի թողում որ իմ եղբօրս որդին կործանման մատնուի, զոհ ըլլայ... անգամ մ'ալ պիտի օգնեմ քեզի սակայն մի միայն մէկ պայմանաւ....»

«Կ'ընդունիմ, սիրելիս հօրեղբայր, ըսէք ի՛նչ է պայմաննիդ,» ընդմիջեցի անոր խօսքը, կակազելով։

«Պանդխտութեան կ'երթաս, փորձէ հոն ինքզինքդ ուղղել, նոր մարդ մ'ըլլալ, գործ մը բռնէ, հո՛ն մղէ կենաց պայքարը, կառուցութիւն, չքաւորութիւն միայն կրնայ քեզ մարդ ընել։ Այդ պայքարին մէջ եթէ գլուխդ կենաց ովկէանին ցից ժայռերուն զարնելով ջարդուբուրդ ըլլաս, թող անանկ ըլլայ. երբ սակայն հրաժարիս գինեմոլութենէ և անոր մտերիմ ընկերէն, խաղամոլութենէ, և քաջութեամբ կռուիս անոնց դէմ և յաղթես անոնց, վստահ եղիր որ հօրեղբայրդ ամենայն բերկրութեամբ պիտի օգնէ քեզի և ընէ զոր ինչ ձեռքէն կուգայ։»

Պայմանը ընդունեցի իսկոյն և անհնայն յօժարութեամբ, արդէն աւելի ուրիշ և ապահով ճամբայ չէի տեսներ ես, հօրեղբայրս ինծ փոխ—գիր մը առաւ, 100 ոսկի ալ գրպանս դրաւ ճամբու ծախքերուս համար։ Մօրմէս զատուելէս հրաժեշտ առնելէ ետեւ նաւ մտայ պանդխտելու համար։

Գինեմոլութեան և խաղամոլութեան պատճառաւ անձնասպան պիտի ըլլայի. տես նպատակս չգործադրած օգնութիւն հասաւ։ Այս մէկ։ Հիմա պիտի պատմեմ թէ ինչպէս երկրորդ անգամ մահուանէ ազատեցայ։

Զարեհ գարեջրի գաւաթը պարպելէ ետեւ շարունակեց պատմել.—

Նաւ մտանք. ցամաքին վերջին հետքերն անտեսանելի եղան։ Ցաւսահատած չէի, 25 տարեկան էի և առողջ, ուստի վստահ էի բարդ վախճանի մը հասնելու, մանաւանդ որ այսպէս ալ որոշած էի ի բոլոր սրտէ։ Որոշումը չէ սակայն, մարդս բարւոքողը, այլ որոշման գործադրութիւնն. ինչպէս ըրաւ Անառակ Որդին, որ հօրը վերադառնալու որոշումը տալէ ետեւ իսկոյն քայլերը դէպ ի հօրը տուն ուղղեց։ Աւա՜ղ, իմ փորձառութիւնս այսպէս չեղաւ։

Նաւուն վրայ մի քանի երիտասարդներու հետ ծանօթացայ. ճանապարհորդութիւննիս հաճելի էր. խումբով կ'նստէինք վերնայարկին և զուարճալի խօսակցութիւններ կ'ունենայինք։ Այսպիսի մէկ ընկերական զուարճութեան պահուն ընկերներէս մին հրաւիրեց մեզ իր խուցն երթալ և միայն ժամանակ անցընելու համար և փոքր գումարներով թուղթ խաղալ։ Բոլոր բարի որոշումներս իսկոյն մէջէ նման ցրուեցան և չօգիի նման ցնդեցան։ Բոլոր բարի նպատակներս ջուրն ինկան։ Առաջին գիշերը բախտն ինծ ժպտեցաւ, և շահեցայ։ Ցաջորդ գիշեր պէտք էր շարունակել. քանզի շահիլ և ետ քաշուիլ պատուաւոր չի նկատուիր։ Ցամաքին վրայ ունեցած իմ սովորական նախկին դժբախտութիւնս սկսաւ զիս նորէն հալածել. կորսուի, նորէն կորսուի, մինչեւ որ 20 ոսկի մնաց քովս, սա ալ ծածուկ տեղ մը պահած էի, որ երբ քաղաք հասնինք, նաւահանգիստ ելլելու Թոյլտուութիւն ստանալու համար ցոյց տամ, ինչպէս օրէնքը կ'պահանջէր։ Հիմա կ'հասկնայի որ իրաւունք ունէր հօրեղբայրս երբ կ'ըսէր, դուն արբեցող խաղամոլի որդի ես և այդ ախտ և գարշելի ունակութիւն անկէ ժառանգած ես։ Այո՛, զոհ, խաղալիք էի եղած այս գարշելի մոլութեանց, նման հօրս որ կանանչ սեղանին քովէն չէր հեռանար և կ'արբենար։

Թողուք հասնելէ ետեւ հոն անցուցած անշահ և ցաւալից կենացս պատմութիւնը չպիտի ընեմ, ձանձրոյթ պիտի պատճառէ ձեզ. տեղն մը լարախաղացներու խումբի մը միացայ և ծրով ներկայացումներ կուտայի, ետքը լրագրատուն մ'աշխատեցայ։ Ի վերջոյ, երբ երկու տարի մոլորելէ և հոս հոն Թափառելէ ետեւ, այն քաղաքն այլեւս զզուանք պատճառեց ինծ, և գրպանս գտնուած փոքրիկ գումարով ուրիշ քաղաք մը ուղեւորեցայ։ Հոն հասնելէս ետեւ գրեցի մօրս որ նամակներն հոն ղրկէ։

Սկսայ գործ փնտռել. խրատեցին ինծ նահանգին ներքին կողմերն երթալ, ուր, ագարակներուն մէջ, գործ չի պակսիր բնաւ։ Ցուլիսի տաք օր մ'էր, երբ միմինակ և առանձին խիտ անտառներու մէջէ կ'յառաջանայի դէպ ի ագարակները։ Ո՛չ կանոնաւոր ճամբայ կար ո՛չ ալ գիւղ։ Արեգակը մարը կ'արտորար. յոգնած ըլլալով ծառի մը տակ պառկեցայ և իսկոյն խոր քնոյ մէջ ինկայ։

Շատ երկար քնացած ըլլալու չէի, երբ ձիերու ոտքի դոփիւնէ արթնցայ. ինձմէ քանի մը հարիւր քայլ հեռուէն հինգ հեծեալներ պոռալով, ճչելով, գլխարկնին շարժելով և սպառնական նշաններ ընելով դէպ ի եղած տեղս կ'վազցնէին ձիերնին։ Ապշութեամբ նստած զանոնք կ'դիտէի, երբ կատաղօրէն զիս շրջապատեցին, ձիերէն վար ցատկեցին և զիս նստած տեղէս բռնի կերպով քաշեցին, քովերնին առին. զազրատեսք մարդիկ էին սոսկ, արեգակէն այրած դէմքերով, որոց գիմագիծներուն վրայ չքաւորութիւն և կիրքեր ակօսներ փորած էին. Իւրաքանչիւրը ատրճանակ մը կ'կրէր գօտիին մէջ և ձիերուն վիզին երկայն չուան մը կար փաթթած։

—Իրա՛ւ որ այս է, գոչեց անոնցմէ դեռահաս մէկը. կ'երդնում որ ես զինքն աչքերովս տեսայ երէկ, երբ մեր ձիերը կ'հալածէր։

—Ես ալ կ'ճանչնամ զինքը, կրկնեց երկրորդ մը, դեռ ուշ որ չկայ որ տեսայ զինքը երբ ձի մը կ'ծախէր։

Անունս, ծննդավայրս, գործս հարցուցին, խառն ի խուռն պոռչտուքներէն հասկցայ որ խնդիրը ձիու գողութեան վրայ էր։ Ասիկա խիստ վտանգաւոր հանգամանք ունէր՝ այս կողմը. ձի գողը իսկոյն մահուան կ'ենթարկուէր, դէմ եղած յանցորդ ծառն իբր կախաղան գործածելով։

Ամէն հնար եղած ջանքն ըրի անմեղութիւնս ապացուցանելու համար, երդում ըրի թէ ես նորեկ մ'եմ և իրենց յիշած տեղերուն անունն իսկ չգիտեմ։ Ի զուր. երկու վկաներու յայտարարութիւնն համարեցին մահուան վճիռն արձակելու։ Քանի մը քայլ հեռացան քովէս և խորհրդածութիւն ըրին, ապա միաձայն գոչեցին «Ի չուան»։

Մարդոցը մին մօտակայ ծառն ելաւ և զօրաւոր ճիւղէ մ'անցուց չուանը, որոյ վարի ծայրն օղակ մը ձեւացուց գլխուս համար։ Ցետոյ զիս ձի մը հեծցնելով ծառին տակը տարին, որ երբ գլուխս չուանին օղակին մէջ մանելու ըլլայ՝ խարազանի հարուածով մը ձին իսկոյն հեռացնեն և ես ծառէն կախուած մնամ։

Դիւրին է երեւակայել թէ ի՛նչ ահռելի խորհուրդներ կ'անցնէին մտքէս մահուան այս նախապատրաստութիւններուն ի տես. ծնողքիս վրայ կ'խորհէի, մայրս աչացս առջեւ կ'ներկայանար, գինեմոլութեան և խաղամոլութեան պատճառաւ իմ մեղսալից անցեալս կ'ողբայի ի սրտէ. կ'ապաշխարէի բոլոր մեղացս վրայ մահուան վայրկեանը խիստ մօտս տեսնելով։ Կ'յիշէք որ առեն մ'եզաւ երբ ես ձեռքովս վախճան պիտի տայի անշահ կենացս. քանզի յանցաւոր ըլլալս կ'զգայի, մինչ այժմ, բոլորովին անմեղ ըլլալով հանդերձ, ստիպուած էի չարաչար մեռնիլ կախաղանի վրայ։ Այո՛, մեղքը միշտ կ'գտնէ զմեզ, և չարաչար վրէժ կ'լուծէ Աստուածային Օրինաց եղծման համար։ Միայն մէկ մխիթարութիւն ունէի — մայրիկս չպիտի իմանար որպիսի՛ մահուամբ մեռնիլս — այս կ'բաւէր ինծ։

Փակեցի աչքերս երբ ձիուն վրայ նըստեցուցին զիս և յառաջ վարեցին մինչեւ ծառին տակը — չուանը դպած էր ինծ, գլուխս մէջը պիտի անցնէր օղակին — յանկարծ անհեղեղուկ ձայն մը լսուեցաւ հեռուէն։ Հեծեալ մը սրարշաւ մեզի կ'մօտենար, գլխարկը ձեռքը բռնած ուժգին կ'շարժէր և բոլոր զօրութեամբ կ'գոչէր, «կեցէ՛ք, կեցէ՛ք, սպասեցէ՛ք»։ Ալեխառն մօրուքով մարդ մ'էր այս. հարկաւ զիս կախելու վրայ եղողներուն պետն ըլլալու էր, զի իսկոյն հնազանդեցան անոր հրամանին և դադրեցուցին կախելու վճիռին գործադրութիւնը։

Ալեւորը կեցաւ ծառին քով և հարցումներ ըրաւ. պատմեցին թէ զիս ո՞ւր գտած էին։ Խստիւ արգիլեց վճիռի անմիջական գործադրութիւնը, հրամայեց յետաձգել մինչեւ միւս խումբին վերադարձը, որ ձի գողցողին հետքեր գտնելու համար ղրկուած էր։ Խումբէն ոմանք տրտնջեցին վճիռին յետաձգման համար, սակայն յակամայս պարտաւորուեցան հնազանդիլ իրենց պետին։ Անոնցմէ մին զիս իր ձիուն վրայ հեծցուց իրեն հետ միասին և բոլորս մէկտեղ իրենց կայանն հասանք։ Ասի կ'բաղկանար մի քանի ծառի կոճղերէ շինուած հիւղակներէ, անտառով շրջապատեալ արօտավայրի մը մէջ հոս և հոն շինուած. գիտեցի որ ո՛չ կին և ո՛չ տղայ կային այս գաղութին մէջ, ուստի հետեւցուցի թէ ընտանեկան կապերէ զերծ կարգ մը մարդիկ հոդ հաստատեր էին իրենց բնակութիւնը։

ՊԱՏ. Փ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
Հէնտըրէ—Տոըէն
Աչխէլեան Որբանոցին Պրսաոյի

ԳԱՒԱՌԻ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐ

ՈՍՏԱՅՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Գաւառի մէջ չկայ արհեստ մը որ Ոստայնանկութեան չափ տարածուած և բազմակողմանի օգտակար ու անհրաժեշտ ըլլայ։ Ճշգիւ կարելի է նմանցնել այս համեստ արհեստն հսկայ «ճճան» ծառի մը, որ իր տարածուն, սփռուն ճիւղերուն տակ հովանի կուտայ իրեն ապաստանող բազմաթիւ անհատներու, որք տուն մ'ունենալ պահելու, սնուցանելու։ Նոյնքան համեստ որքան գերազանցապէս բարձրօգուտ տեղական այս արհեստն ի գործ կ'դրուի գրեթէ կատարելագործուած և անփոփոխելի, հնաւանդ բայց նորավարիկ մեթոտով մը, և ունի բազմաճիւղ բաժանումներ ու յոյժ շատ գործիքներ անբացատրելի Հայերէն անուններով, որք իր բնատոհմիկ հարազատութեան գեղեցիկ ապացոյցն են։

Ոստայնանկի արհեստն հարկ է ըսել որ շատ հաճելի հանգամանք մը չունի, բայց զարմանալի ճշդութիւն մ'է որ Ոստայնանկ արհեստաւորը՝ տեղական բարբառով «գործրար» կամ «խիաք» (հաւէք Արաբերէն բառէն) խիստ ժրաջան ու աշխատասէր արհեստաւոր մ'է՝ կամայ թէ ակամայ վաւերացնելով այսպէս՝ հինգած աւանդական մը որով կ'պատմուի թէ այնքա՜ն իր ժամանակին ու կարողութեանց յարգը գիտցող «խիաք» մը, իր ոստայնագործի հօրին մէջ իր կտաւը գործելու գործին հետ կ'խորհի թեթեւցնել իր կնոջ տնական գործերու բեռը, և այսպէս երբ մէկ կողմէն միւսը կեցօ նետել-հանելով «կուզ պարզ» (ետ և առաջ շարժում՝ նստատեղիին վրայ) ընելու ստիպուած՝ կ'հարէ իր կռնակին կապած «ձձում»ը՝ կարագ հանելու, կ'շարժէ իր ոտքէն առնիքին վրայ խրտուիլակի մը հաղորդակցող չուանը՝ հոն փռուած ձաւարը «լղճուկ» ճնճղուկներէ պահպանելու, կ'օրօրէ իր Թեւերուն կապած չուանովը՝ օրօրոցի մանկիկը քնացնելու, այսինքն մէկ ջարով չորս ճնճղուկ կ'զարնէ, մարզելով միեւնոյն ատեն աշխատութեան համար «չլռուած» (սօթուած) իր ջլապինդ անդամներն ու պահելով իր բաւականասէր սրտին զուարթ հանդարտութիւնը, Թանկագին և առաջին պայման՝ արհեստաւորին յաջողութեան։

Ոստայնանկութեան արհեստագիտական մեթոտն ստուգողը պէտք է ըսել թէ յոյժ հեռաւոր և արուեստագէտ մէկն եղած է, քանի որ դարեր անցնելէ յետոյ ներկայ զարգացեալ ու կատարելագործեալ արհեստի դարուն մէջ իսկ իր միեւնոյն նախնական ընդհանուր գիծերը կ'պահէ անոր սահմված արհեստը, քիչ թէ շատ զանազանութեամբ և նայելով տեղական պայմաններուն։ Եթէ հոս, չինական (?) երդիքներու տակ հօրի դրութեամբ կ'գործէ «խիաք»ը, անդին Եւրոպեան գործարաններու մէջ ոստայնանկը միեւնոյն կտաւը կ'գործէ գեղէէն բարձր նստարաններու վրայ նստած կամ իր ձեռքին տակն ունի այդ նախնական արհեստին հնաձեւ գործիքներուն ու սարուածներուն ռաւել նրբացեալ տեսակները, բովանդակ տարբերութիւն՝ այս երկու եզրերու միջեւ։

Ընդհանրապէս «Գործրար» կամ «Խիաք» անունով ճանչցուած արհեստաւորներէն «Կտաւագործ» կ'ըսուին անո՛նք որ բամբակէ հասարակ կտաւներ կ'գործեն, և Ջուլհակ (Շալէջի) անունք՝ որ մանուսրապէս ասուեղէն գործուածքներ կ'արտադրեն։ Արտադրոյթին տարբերութեամբ տարանուն բայց համարհեստ այս երկու արհեստաւորներն ալ Ոստայնանկ կամ Տաբագագործ անունով ճանչնալով ըսենք որ կ'գործածեն միեւնոյն գործիքները, որոց մէջ ամէնէն կարեւոր տեղը կ'բռնէ «Զախրակ»ը («չախրակ»)։ Սակայն կարգը չխանգարելու համար կարգով խօսինք։ Ամէնէն առաջ խիաքը, ենթադրելով որ իր հօրն ունի, գործի սկսելու համար, եթէ չալջի է՝ կ'առնէ մանրար կիներու ձեռքով «Սանդեռք»ով գզուած և «Աւչկան»ով մանուած և ապաներկուած բրդէ թելը («մանած») զոր «Նազիւք» ըսուած գործիքովը կ'փաթթէ «մասրա»ներու վրայ, որք պարզապէս եղեգնափողիկներ կամ վարդենիի ցողունիկներ են և կ'կոչուին «դարատակ,» զորս յեցնելէ յետոյ կ'անցունէ «ճաղ» կոչուած փայտակերտ գործիքի մը «տախտ»ին ագուցուած երկաթէ «իլիկ»ներուն վրայ, «Թելնծայր»երը «ճաղ»ին «մաղ»էն դուրս ձգելով։ Ապա արձակ վայրի մը վրայ կ'տնկէ իր «ըստեծ»ներն հարկաւոր հեռաւորութեամբ, մէջտեղինները զոյգ զոյգ, իսկ ծայրինններն երեքական, որոց վրայ կ'փաթթէ «խինած»ը ճաղին միջոցաւ, սարդի մը չափուած ու անխոնջ երթեւեկութեամբ դառնալով ըստեծներուն ամբողջ երկայնութեանը։ Խինածին ա՛յն մասը, ուր թելը ըստեծին կ'կապուի սկսելու համար, կ'կոչուի «պատրուս լարող»՝ (պատուաստի օղալար) և հանդիպակաց գլուխը՝ «պոչի լարող,» վասն զի խինածին ըստեծներուն շուրջ գիրար խաչաձեւ գրկող կէտերը Թուլակի կ'հանգրիճուին կղթկապով մը («լարող»), իրարու հետ չխառնշտկուելու և ի վերջոյ խառնշտկման առաջքը գիւրաւ՝ առնելու համար։ Իւրաքանչիւր 4 թելեր առանձին առնելով «համար» կ'կոչուին, և մէկ շարք ըստեծի վրայ «կ'խինուին» այնքա՛ն «համար»ներ որքան պէտք է։ Ասանկով ձեռք բերուած գործաթելը («խինած») ապա կ'վերածէ ջուլհակը խոշոր ձուաձեւ կծիկի մը, և գործատեղիին («հօր») քով տանելով կ'կախէ իր «նստելատեղ»ին իբր գլխուն վրայ։ Արդ, աւելի բացորոշակի ըմբռնելու համար, անհրաժեշտ է մեզ նախ քան գործելակերպը՝ նկարագրել ոստայնանկին տեղկիտնը որ տեղական յորջորջմամբ կ'կոչուի «Հօր,» և գետնի մէջ փորուած խոռոչի մը որակիչ բառն ըլլալէ յետոյ համօրժէք է մէկ տեսակէտէն մէկ գործատեղանի ամբողջութեան։ Խոռոչն այնքան մը միայն փոս է, որքան ջուլհակին ոտները վար կրնան կախուիլ. հօրին մէջ է ոստայնական արհեստին շարժիչ նախագործին, որ ճշգիւ ունի ա՛յն պաշտօնն ինչ որ ունի կարի մեքենայի մը ոտնկոլը (pédale). այդ գործիքը բաղկացած է երկաթ «չիշ»ով մ'իրերակից՝ ի տեղին երկու կամ չորս անջատ, ներքնանշաչափ տախտակներէ, որոց միւս ազատ ձգուած գլխներէն անցած մէկ մէկ օղաթելերը («լակտա») ոստայնագործին ոտքերուն շարժմանցն համեմատ՝ կ'վերվարեն «ճիվ»երը, այսինքն ա՛յն ցանցակերպ կազմածքը, որ կազմուած է «էօրճիվ»ներու վրայ անցուած «սափ»է մը և առկախուած է «ճնջղուկ»ներու «ճնջղկակապ»երուն միջոցաւ՝ առիքէն. այս սափերուն իւրաքանչիւր օղակերպեալ անցքերէն անցուած են գործուելիք խինածին իւրաքանչիւր թելերը, որք ապա նոյն ուղղութեամբ և անմիջապէս կ'անցնին «Սանտր» ըսուած եղեգնաշերտիկներու շարքէ մը բաղկացած գործիքին ակռամիջոցներէն, և սանտրն ագուցուած է «դըֆա»ի մէջ, որու վերնակողմ մասը կ'կոչուի «Դմակ» և վարինը «Զանա» (կզակ)։ Հետեւաբար «Դըֆա»ն իր սանտրին ակռաներովն իր մէջ կ'բռնէ գործուածքին ա՛յն մասն որ «փառ» կը կոչուի։ Փառը «փառըշփէտ»ով կ'փաթթուի քառակուսի փայտի մը («Սրմին») վրայ, որ կ'դպի ջուլհակին փորին, և գործուածքին ծայրերը Սրմինի խոռոչին («Սրմինուծոց») մէջ բռնուած կ'ըլլան ձողիկով մը. գործուածքին երկկարգ թելերու միջոցին մէջ սափերուն անմիջապէս ետեւէն անհրաժեշտ դրուած են երկու ցիկներ («Սըմտըմա»)՝ խինածին իրարու փակչելէ արգիլելու և ճիվերուն զանոնք վերվարելը դիւրացնելու համար. խինածն ապա «մավարա» (մինվէրիէ) կոչուած հորիզոնադիր գլանի մը վրայէ սահելու դիրքով անցնելէ և «Ոլլքար» ըսուած ծանրոցովը սրմսրմաներն ու «լղթ» (լղթ)երը (մավարայի ետեւը խինածն անջատող ցիկներ) իրենց պաշտօնին մէջ պահելէ յետոյ կ'ձգտուի «ներքնակ» կոչուած գլանափայտին տակէն դէպ «վերինակ,» որմէ կախուած է այդ միեւնոյն խինածին կծիկը, որուն՝ վերինակին մօտիկ եղած մասէն «կոճակ» ըսուած փայտիկին կապուած է «հորապարան»ը կամ ի տեղւոյն «ճօզ-չլան»ը, որ կ'անցնի «միջնացից»ին օգնութեամբ կը կապուի «բռնցից»ին, որ ջուլհակին ձախ ձեռքին քով գետին խոթուած ցից մ'է։ Վերինակի և ներքնակի մէջտեղ եղած միջոցին մէջ խինածը մէջտեղէն բաժնելու պաշտօնով կայ փայտիկ մը՝ «խաչուկ,» իսկ «Դըֆա»ի և սրմինի մէջտեղ եղած գործուածքը («փառ») ձիգ պահելու պաշտօնով կ'դրուի առեղնաւոր ծայրերով երկկատար իրերանցիկ փայտ մը՝ «մթիթ» (մթիթ)։ Դըֆային «դմակ»ին «պոչ»երն երկու կողմէն «ճիվ»երով «կնգուխ»ներու կամ «անկուխ»ներու և «բերկալ»ին կցուած են ա՛յն դիրքով որ «Դըֆա»ն միշտ փակած կ'մնայ սափերուն։ Սանտրն ու ճիվերն որք միասին «Սանդրասփ» կ'կոչուին, առկախուած են «բանիկ» ըսուած ձողին չուաններէն, որք ի կարգին առիքին կապուած են։ Արդ ջուլհակն իր հօրին վրայ գործի նստած ատեն, հորաճէջ «Ոստաց-ասխտակ»ները փոխընդփոխ կոխելուն համեմատ փոխնիփոխ վեր և վար կ'ըլլեն կ'իջնեն «ճիվ»երը, իրենց հետ վերվարելով խինածին մերթ մէկ շարքը մերթ միւսը կանոնաւոր կերպով, և այսպէս բացուած միջոցին մէջէն անցք տալով կկոցին («մաքուք») որ ամէն անգնիլ-դառնալուն իր «մասրա»ին «թելացու»էն թել մը կ'թողու գործուածքին լայնքին. իւրաքանչիւր անգամ որ կկոցը գործուածքին մէկ կողմէն մանելով «լէնքէթ» (լայնքին) թել մը կ'ձգէ և միւս կողմէն կ'բռնուի ջուլհակին մէկ ձեռքէն, ջուլհակը միւս ձեռքովն ալ «Դըֆա»ն «Դմակ»էն բռնելով կ'քաշէ դէպ ինքն և երկու կամ մէկ հարուածով սանդրին ակռաներուն կողովը կ'ամրացնէ նոր անցած թելը գործուածքին վրայ, զանի սեղմ և խիտ ընելու համար, այնպէս որ այս թելացուն կանոնաւորապէս կ'հիւսէ ընդերկայնութեան եղած խինածին երկկարգ թելերն և ուղղուած գիծերով կամ ձեւերով ու նկարուածքներով (նագշ) գործուածք մը կ'արտադրէ։ «Փառ»ը լեցուելուն պէս, այսինքն Սրմինէն մինչ Սանդրասփին եղած միջոցին չափ գործուածք գործուելուն պէս, ջուլհակը բռնցիցին կապուած չուանը (հորապարանը) թուլցնելով ձախ ձեռքովը, աջովն ալ «փառըշփէտ»ին օգնութեամբը կ'դարձնէ Սրմինը, և գործուածքն անոր վրայ կ'փաթթէ ու վերստին կ'սկսի գործել այսպէս շարունակաբար։ Խինածը «Թէտար» (թէտարիք) ըրուած ատեն, այսինքն իւրաքանչիւր թելն սափերուն իւրաքանչիւր թելամիջոցներուն մէջէն մէկընդմէջ անցունելու ատեն, եթէ սխալ անցուած թել մ'ունենայ, գործուածքին արգելք դառնալով, ջուլհակը կ'հարկադրուի «պարզ բանալ» վերինակէն կախուած և ծանրոցի դեր կատարող «պարզէքար»ին օժանդակութեամբը, այսինքն ներքնակէն դէպ վերինակ շեղակի ձգուած խինածին թելերն երեք առ երեք ձախէն աջ անջատելով և վերվարելով խառնշտկումէ կամ «կպոց»է կ'ազատէ և սխալ անցուած թելը գտնելով «լղթ»երուն ու «լարող»ներուն միջոցաւ կ'շտկէ ու կ'կանոնաւորէ։ Իսկ երբ խինածն հատնելու աստիճանին գայ, այն ատեն ջուլհակը խինածը «կ'գլխէ», այսինքն վերջանալիք գործաթելին ծայրերը «քաղուածք»երու միջոցաւ «գլխափէտ» կամ «գործիգլուխ» կամ «խինծափէտ» կոչուած փայտերու բռնեցնելով սափերուն ետեւը կ'ձգէ մինչեւ ամենավերջին կէտին՝ խինածն անկորուստ գործածելու նպատակաւ։ Ամէն անգամ «Թէտար» չընելու համար Սանդրասփերուն մէջէն անցուած կ'թողուն թելածայրեր մը, զորս «դայնէա» կ'կոչեն և որոց կ'կցեն («պարոուս» կ'ըսեն) խինածաթելերը շատ դիւրութեամբ։ Գործուածքին լայնքին երթեւեկող կկոցը տեղական «չէնք» և երեխոսէ նաւակաձեւ գործիք մ'է խոռոչով մը որ կ'կոչուի «փոր,» որու մէջ իլառանցքով մ'անցուած է «մանսրա»՝ (եղեգնափողիկ) «թելացու»ով լեցուած, թելացուէն ծայրը կկոցին կողին վրայ բացուած ծակէն («աչք») դուրս կ'ելլէ դէպ գործուածքը, մասրային իլառանցքին մէջ կլոր սահելուն և մասրային փտելուն պէս կ'քաշուի, նաեւ խինածին սափաթելերուն անցնելու պաշտօնին ունի նաեւ «մուք» կամ «չեղ» կոչուած չմանուած կտորիկ մը, որ կկոցին մէջ բռնուած կ'ըլլայ և կ'թողու որ ամէն մէկ մասրա թել մը զանազան կողմէ հանելուն միջոցին զանի կպչեցնէ գործուածքին «լայնքին», այնպէս կ'փաթթուի իր աշխատութիւնը, զորս գրելը ձանձրալի ըլլայ դուցէ նոյն իսկ արհեստասէր ընթերցողներու։

Վան. ՏԻԳՐԱՆ ՉԻԹՃԵԱՆ

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԸ

Կարգ մը կէտ. հարցեր ու նիւթեր կան, որոց մասին կ'արժէ գրել, խօսիլ ու վիճիլ՝ նպաստաւոր եզրակացութեան մը յանգելու, և անոնց գործադրութեանն աշխատելու համար, և սակայն, կ'ցաւինք ըսել թէ ոչ ոք կ'հետաքրքրուի անոնցմով, և ցոյց տրուած անտարբերութիւնը պախարակելի, ու ատոր պատճառն ալ՝ անհասկնալի է. պախարակելի է անոր համար որ, այդ հարցերու արժանաւոր լուծումէն ամէնէն աւելի օգտուողներն են որ անտարբերութեամբ կ'վերաբերուին։

Նախորդ շաբթու, Կեդր. Վարժարանի հանդէսին օրը, Թահթաճեան էֆ.ի հետ տեսակցելով Ուսուցչաց Օգնութեան Սնտուկին մասին Բիւզանդիոնի մէջ իր գրած յօդուածին համամիտ ըլլալս յայտնելուս «ոչ թէ միայն ձեր, այլ և տեսուչներու և ուսուցիչներու շատերուն համաձայնութիւնն առած եմ Հանգստեան Թոշակի հաստատման մասին» ըսաւ ինծ համար անակնկալ մը չեղաւ, վասնզի վստահ էի թէ բոլոր ողջամիտ և իրենց ապագան քիչ շատ հաստատ հիմերու վրայ գնել փափաքող ուսուցիչներն համամիտ գըտնուելէ զատ, անոր իրագործման համար պիտի գային ձայնակցիլ մեզ հետ և իրենց աշխատութիւնն ալ մերինին հետ միացնել. սակայն այնպէս չեղաւ։

Մօտաւորապէս երկու ամիս առաջ, երբ բոլոր Թաղ. Խորհուրդներուն հրամանագիր եկաւ որ % 20 փր. զեղչելով Օգնութեան Սնտուկին ղրկեն, ատոր ապարդիւն և անօգուտ ըլլալը նկատելով երեկոյեան ուրիշ թերթի մը մէջ յայտնած էի իմ կարծիքս ու թելադրութիւններս, որ միեւնոյն ժամանակ շատ մը կարող ուսուցիչներու ալ կարծիքն էր. բնաւ արձագանգ չգտաւ ուրիշ թերթերու մէջ, կամ ուրիշ ուսուցիչներ ալ չփութացին ինծ ձայնակցիլ՝ նոյն թերթին մէջ իսկ։

Մեր նախորդ յօդուածին մէջ յայտնած էինք բոլոր այն պատճառները, որք անօգուտ և ամուլ կ'դարձնեն Օգնութեան Սնտուկի գոյութիւնն ու նպատակը։ Այդ Սնտուկի նպատակն անգիտանալ անկարելի է, և անոր արդիւնաւորման համար թելադրողներու անձնուիրութիւնն ալ անուրանալի, սակայն ասոնք բաւական չեն գալ օգտակար ընելու համար, վասն զի արդիւնաւորման դրութիւնն ու միջոցը շատ անբաւական և ծիծաղելի են։

Կ'զարմանանք թէ ի՛նչպէս Թաղական Ժողովն ու Ուսումնական Խորհուրդը վաւերացուցած են և գործադրութեանն արտօնած անանկ որոշում մը՝ որ բոլոր ուսուցչաց համար նախատինք մը և արժանապատուութեան զգացումի վիրաւորանքի հանգամանք մ'ունի իր մէջ։ Ինչո՞ւ համար բոլոր ուսուցիչներն ալ ստիպուած ըլլան % 20 փր. տալ, միթէ ուսուցիչները կ'անգիտանա՞ն Օգնութեան Սնտուկի նպատակը կամ ինքնաբերաբար բարերարելու գիտակցութենէս զո՞ւրկ են որ «պէտք»ոած ըլլան 20 փր.ի ողորմութիւն մը տալ, և կամ ի՞նչ պատճառաւ նաւթիւն կրնայ ցոյց տրուիլ բռնի դրամ ուզելու անպատեհութիւնն արդարացնող. ի զուր կ'ջանամ այս հարցումներուն պատասխան մը գտնել։ Քանի որ յառաջիկային ես այդ Սնտուկէն օգտուելու ապահովութիւնը չունիմ, և անկարելի է որ ունենամ, ինչո՞ւ համար ամսական 4-5 ղր. տամ, առ ալ բռնութեամբ։ Ցանկուն կըրթական պաշտօնէութեան է որ այս բացատրութիւնը կուտամ, որովհետեւ առաջ սկզբունքի և ուղիղ տրամաբանութեան խնդիր հակառակ է։

Արդէն կարող ուսուցչաց Օգնութեան Սնտուկ անունը լաւ անուն մը չէ. ակամայ մեզ խորհիլ կուտայ թէ օր մը մենք ալ կարօտ պիտի ըլլանք և ամսական 100-150 ղր. օգնութիւն մը պիտի մուրանք այդ յանձնաժողովէն. ուսուցիչներու ունեցած առօրեայ կեանքի մտահոգութիւնները, հնհնուքները կարծես թէ բաւական չէին, հիմա ալ ամէն ամսագլուխ պիտի յիշեցնեն թէ օր մը կարօտ պիտի ըլլանք...։

Ասոնցմէ աւելի կարեւոր և գերազանցապէս բանաւոր պատճառ մը կայ, որ յանուն ուսուցչութեան կ'գանգատինք Օգնութեան Սնտուկի դրութեանը դէմ, և բոլոր ջանքերնիս թափենք զայն Հանգստեան Թոշակի վերածելու. փոխանակ ամսական % 20 փր. առնելու, թող ամէն ամսու իւրաքանչիւր ուսուցիչ 15-20 ղր. տայ, և Ցանձնաժողովը մասնաւոր տետրակի մը մէջ նշանակէ անուններն այն ուսուցիչներուն, որք կանոնաւոր կերպով կ'վճարեն և 15-20 տարի վերջ այդ Ցանձնաժողովը մասնաւոր դրութեամբն ուսուցիչներն հանգստեան կոչուին, ու անոնց ամսական 250-300 ղր. Թոշակ սահմանուի. ամէնէն բանաւորն և օգտակարն ասիկա է։ Ուսուցչի մը երթալ հազար աղաչանքով պաղատանքով քանի մը ամսուայ համար 100-150 ղր. ողորմութիւն առնելու տխուր հեռապատկերէն զատ, բազմամեայ արդիւնաւոր պաշտօնավարութիւն մ'ունեցած ըլլալու գերագոյն հոգեկան հաճոյքն զգալու առաւելութիւնն ալ կայ. կ'յուսանք թէ մեր այս դիտողութիւններն ու թելադրութիւնները նկատի առնելով Օգնութեան Սնտուկին տեղ Հանգստեան Սնտուկ մը հաստատելու սկզբունքը կ'ընդունուի, ու անոր գոյութեան ապահովութիւնն հաստատ հիմերու վրայ դրուելով արդիւնաւորելու միջոցներուն վրայ ալ կ'խորհուի։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՍԱՅԵԱՆ